

2016

$\beta \ddot{y} \ddot{y} \acute{a}^3 \neg \frac{1}{2} \acute{e} \tilde{a} . \quad \acute{a} \grave{\zeta}^3 \acute{a} \pm \frac{1}{4} \frac{1}{4} \neg \ddot{a} \acute{e} \frac{1}{2} \quad \pounds \grave{a} \grave{\zeta}$
 $\beta \ddot{y} \mu \grave{a} \neg \grave{a} \mu \acute{\zeta} \quad \grave{a} \acute{a} \acute{e} \ddot{a} \grave{\zeta}^2 \neg , \frac{1}{4}^1 \pm \hat{a} \bullet^0 \grave{a} \pm \neg \acute{\zeta}$
 $\beta \ddot{y} \frac{1}{4} \mu \neg \frac{1}{4} \acute{e} \pm \tilde{a} . \quad \grave{\zeta} \mu \uparrow \cdot \ddot{a} \textcircled{R} \frac{1}{4} \pm \ddot{a} \pm \quad \text{œ} \grave{\zeta} \acute{a}$

$\beta \ddot{y} \text{“} \mu \acute{e} \acute{a}^3 \neg \grave{\zeta} \acute{a} , \quad \pounds \ddot{a} \neg \text{”} \acute{e}$

$\beta \ddot{y} \acute{a} \grave{\zeta}^3 \acute{a} \pm \frac{1}{4} \frac{1}{4} \pm \quad \cdot \frac{1}{4} \grave{\zeta} \tilde{a}^1 \pm \hat{a} \quad \text{”}^1 \grave{\zeta}^{-0} \cdot \tilde{a} \cdot \hat{a} , \quad \pounds \zeta \grave{\zeta} \text{”} \textcircled{R} \quad \ddot{y}^{1^0} \grave{\zeta} \frac{1}{2} \grave{\zeta} \frac{1}{4}^{1^0} \hat{1}^{\frac{1}{2}} \cdot \hat{a}^1 \tilde{a} \tilde{a} \cdot \frac{1}{4} \hat{1}^{\frac{1}{2}} \quad 0 \pm 1 \quad \text{”}^1 \grave{\zeta}^{-0} .$
 $\beta \ddot{y} \pm \frac{1}{2} \mu \acute{a}^1 \tilde{a} \tilde{a} \textcircled{R} \frac{1}{4}^1 \grave{\zeta} \quad \cdot \mu \neg \grave{a} \grave{\zeta} \text{”}^1 \hat{a} \quad \neg \acute{e} \grave{\zeta} \acute{a}$

<http://hdl.handle.net/11728/10048>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΝΕΑΠΟΛΙΣ ΠΑΦΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Οργάνωση Προγραμμάτων Σπουδών σε
επίπεδο πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, με
έμφαση σε ζητήματα Μουσικής Παιδείας**

Στάλω Γεωργίου

Επιβλέπων καθηγητής

Κωνστ. ΓΕ.ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Πάφος, Αύγουστος 2016

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	5
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
SUMMARY.....	8
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.....	9
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	9
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.....	9
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ.....	10
ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.....	10
ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.....	11
ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	13
ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.....	13
ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	13
ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ - ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	14
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΕΘΝΙΚΗΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ.....	14
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΑΤΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΚΑΘΕ ΠΑΙΔΙΟΥ.....	14
ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ	14
ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΟΥ 21 ^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ: ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ	15
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	15
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΤΗΤΑ.....	16
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	17
ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ.....	17
ΣΗΜΑΣΙΑ.....	17
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ.....	19
ΟΙ ΤΠΕ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	19
ΔΟΜΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ.....	21
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ.....	21
ΣΚΟΠΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ.....	21
ΣΤΟΧΟΙ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ.....	22
ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ	23
ΑΚΡΟΑΣΗ	23
ΕΚΤΕΛΕΣΗ	24
ΦΩΝΗ.....	25
ΟΡΓΑΝΑ.....	26
ΣΥΝΘΕΣΗ.....	27
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ.....	28

ΒΙΩΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	28
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ	29
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	30
ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ.....	30
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	31
ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ.....	32
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ	32
ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ.....	33
ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ	33
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ.....	34
ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ.....	34
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ.....	35
ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΟΧΩΝ ΣΕ ΒΑΘΜΙΔΕΣ.....	36
ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ Α΄ ΚΑΙ Β΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	37
ΑΚΡΟΑΣΗ	37
ΦΩΝΗΤΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ.....	38
ΧΡΗΣΗ ΟΡΓΑΝΩΝ	39
ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ – ΣΥΝΘΕΣΗ.....	40
ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ 1η ΒΑΘΜΙΔΑ	40
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΗΜΕΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	41
ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	42
ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	42
ΑΞΙΑ / ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ.....	42
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	43
ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	43
ΗΧΟΪΣΤΟΡΙΕΣ	43
ΜΟΥΣΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ	44
ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ.....	44
ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	45
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	45
ΖΟΛΤΑΝ ΚΟΔΑΛΥ.....	47
ΤΡΑΓΟΥΔΙ.....	47
ΚΙΝΗΣΗ	48
ΚΥΚΛΟΣ.....	48
ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	49
ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ	50
ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ.....	51

ΧΡΟΙΑ.....	51
ΤΟΝΙΚΟΤΗΤΑ.....	51
ΧΡΟΝΟΣ Tempo.....	51
ΕΝΤΑΣΗ.....	52
ΡΥΘΜΟΣ.....	53
ΠΑΛΜΟΣ.....	53
ΜΟΤΙΒΟ.....	53
ΡΥΘΜΙΚΗ ΦΡΑΣΗ.....	53
ΜΕΤΡΑ.....	53
ΜΕΛΩΔΙΑ.....	53
ΑΡΜΟΝΙΑ.....	54
ΜΟΥΣΙΚΗ ΦΟΡΜΑ – ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ.....	54
ΜΟΤΙΒΟ.....	54
ΦΡΑΣΗ.....	54
ΘΕΜΑ.....	54
ΔΙΜΕΡΗΣ ΜΟΡΦΗ.....	54
ΤΡΙΜΕΡΗΣ ΜΟΡΦΗ.....	55
ΘΕΜΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ.....	55
ΡΟΝΤΟ.....	55
ΚΑΝΟΝΑΣ.....	55
ΚΥΚΛΟΣ.....	55
ΦΟΥΓΚΑ.....	55
ΣΟΝΑΤΑ-ΣΥΜΦΩΝΙΑ-ΚΟΝΣΕΡΤΟ.....	55
ΚΡΟΥΣΤΑ ΟΡΓΑΝΑ.....	55
ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ.....	56
Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΚΙΝΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ CARL ORFF.....	58
ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΚΙΝΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ CARL ORFF.....	58
ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΚΙΝΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ CARL ORFF.....	59
Η ΚΙΝΗΣΗ.....	60
Ο ΛΟΓΟΣ.....	61
ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ.....	61
ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ.....	62
ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ.....	63
ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ.....	63
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ.....	64
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	64
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	66

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα πρώτιστα να ευχαριστήσω θερμά τον Καθηγητή Σπύρο Βλιάμο για την καθοριστική συμβολή του τόσο στην ολοκλήρωση του παρόντος πονήματος όσο και στην διαρκή του στήριξη κατά τη διάρκεια των Μεταπτυχιακών μου Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις. Θερμές ευχαριστίες εκφράζω επίσης στον Καθηγητή Κωνσταντίνο Αθανασόπουλο για τις ακαδημαϊκές γνώσεις που απλόχερα χάρισε σε μένα και στους υπόλοιπους φοιτητές του τμήματος οι οποίες συνέβαλαν τα μέγιστα στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας. Τέλος, νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά τον Καθηγητή Ανδρέα Παυλάκη που με τις γνώσεις, τι εμπειρίες και τη στήριξή του με βοήθησε να ολοκληρώσω τις μεταπτυχιακές μου σπουδές.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στη σύγχρονη εποχή, καθίσταται ολοένα και πιο φανερό ότι οι οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές συγκυρίες έχουν επιπτώσεις οι οποίες συχνά υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα. Η διεθνής αλληλεπίδραση εντείνεται με τη συμμετοχή των κρατών σε διεθνείς οργανισμούς και παγκόσμια δίκτυα, την υπογραφή πολυμερών συμφωνιών και την ενσωμάτωση διεθνών κανονισμών στις εθνικές νομοθεσίες. Σε αυτό λοιπόν το παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, η εκπαίδευση αποτελεί όλο και περισσότερο αντικείμενο διεθνών διεργασιών, αφού θεωρείται σημαντικός παράγοντας για την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή, στο πλαίσιο των σύγχρονων «κοινωνιών και οικονομιών της γνώσης» (Γκόβαρης & Ρουσσάκης, 2008).

Από την άλλη, η πολυεπίπεδη, πολύπλευρη, συνεχής και ευρεία λειτουργία της μουσικής στην κοινωνία και ειδικότερα στην εκπαίδευση είναι αδιαπραγμάτευτη. Ειδικότερα η σχολική μουσική αγωγή, μέσα από την ανάπτυξη ποικίλων δεξιοτήτων (ακρόαση, εκτέλεση, σύνθεση, μουσικό αισθητήριο κ.λπ.) στοχεύει στην ολόπλευρη μουσική ανάπτυξη του παιδιού (Κωνσταντίνου, 2014). Μέσα από τη συγκεκριμένη μελέτη επιχειρούμε να αποδείξουμε ότι η θέση της μουσικής οφείλει να είναι θεμελιώδης στην εκπαίδευση και κατ' επέκταση στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ανθρώπου.

Στο 1^ο κεφάλαιο του παρόντος πονήματος αναλύονται βασικές πτυχές του εκπαιδευτικού συστήματος της Κύπρου ενώ γίνεται και σύντομη ιστορική αναδρομή στις απαρχές της εκπαίδευσης με την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, η οποία και δεν έμεινε ανεπηρέαστη από τις πολιτικές εξελίξεις στο νησί. Παράλληλα, παρουσιάζονται οι βασικοί φορείς που απαρτίζουν το κυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα καθώς και τα απαραίτητα χαρακτηριστικά που επιβάλλεται να έχει το σύγχρονο σχολείο.

Στο 2^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται αναλυτικά το Πρόγραμμα Σπουδών του μουσικού μαθήματος στα κυπριακά σχολεία και ειδικότερα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, εξάιρεται παράλληλα η πολύπλευρη συμβολή της μουσικής διδασκαλίας, οι σκοποί και οι στόχοι του μαθήματος καθώς και οι βασικότερες συνιστώσες του προγράμματος σπουδών του μουσικού μαθήματος.

Τέλος, στο 3^ο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, πραγματευόμαστε πτυχές που αφορούν στη διδασκαλία της Μουσικής στο Νηπιαγωγείο. Η ερευνά μας εστιάζεται στην τεράστια σημασία που διαδραματίζει η μουσική και γενικά η καλλιτεχνική δημιουργία στην προσχολική ηλικία καθώς και στους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να αξιοποιηθεί η Μουσική στο Νηπιαγωγείο.

SUMMARY

Research has found that learning music facilitates learning other subjects and enhances skills that children inevitably use in other areas. “A music-rich experience for children of singing, listening and moving is really bringing a very serious benefit to children as they progress into more formal learning,” says Mary Luehrisen, executive director of the National Association of Music Merchants (NAMM) Foundation, a not-for-profit association that promotes the benefits of making music (Brown, 2013).

Making music involves more than the voice or fingers playing an instrument; a child learning about music has to tap into multiple skill sets, often simultaneously. For instance, people use their ears and eyes, as well as large and small muscles, says Kenneth Guilmartin, cofounder of Music Together, an early childhood music development program for infants through kindergarteners that involves parents or caregivers in the classes.

In the first chapter of this essay we analyze key aspects of the education system in Cyprus and we present a brief history to the beginnings of education with the establishment of the Republic, which was affected by political developments on the island. At the same time, the main bodies that make up the Cypriot educational system is presented as well with the necessary features that must be included in modern education.

The second chapter presents in detail the curriculum of the music lesson in Cypriot schools and especially in Primary Education. In this chapter, while praised the multifaceted contribution of teaching music, the aims and objectives of the course as well as the basic components of music course curriculum.

Finally, in the third chapter of this work, we are dealing with aspects related to the teaching of music in Kindergarten. Our research focuses on the enormous importance played by the music and general artistic creation in early childhood and the ways in which it could capitalize on the music in kindergarten.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Με τις προβλέψεις του, το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας του 1960 ανέθετε σε κάθε κοινότητα, μέσω μιας εκλεγόμενης Κοινοτικής Συνέλευσης, την ευθύνη για την Παιδεία των μελών της. Η κυβέρνηση δεν είχε κανένα λόγο στην παιδεία του κυπριακού λαού, αν και έδινε στις δύο Κοινοτικές Συνελεύσεις τη σημαντική για την εποχή ετήσια επιχορήγηση δύο εκατομμυρίων λιρών. Η επιχορήγηση αυτή ωστόσο, δεν κάλυπτε τις οικονομικές ανάγκες των κοινοτικών συνελεύσεων και γι' αυτό το σύνταγμα τους έδινε εξουσία να επιβάλλουν προσωπικούς φόρους και τέλη στα μέλη των αντίστοιχων κοινοτήτων τους, με σκοπό την κάλυψη του ελλείμματος μεταξύ της κυβερνητικής επιχορήγησης και του απαιτούμενου πράγματι ποσού – πράγμα που ήταν πολύ δύσκολο και για τις δύο κοινότητες, περισσότερο όμως για την τουρκοκυπριακή (Γεωργίου, 2012).

Όπως επισημαίνεται από τον Κληρίδη (1988), το Σύνταγμα αντιμετώπιζε τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες με αντιρεαλιστικό και αδέξιο τρόπο. Επέβαλλε χωριστά σε κάθε κοινότητα, και ιδιαίτερα στην τουρκική κοινότητα, οικονομικά βάρη που ήσαν κατά πολύ πέραν των δυνατοτήτων τους. Είναι αλήθεια ότι το Σύνταγμα προέβλεπε πως οι επιχορηγήσεις που έδινε η κυβέρνηση μπορούσαν να αυξηθούν και να μειωθεί έτσι το έλλειμμα των κοινοτικών συνελεύσεων, αλλά και αυτή ακόμη η πρόβλεψη δε θα ήταν ικανοποιητική. Καμιά κυβέρνηση, σύμφωνα με τον Κληρίδη (1988), δε θα δεχόταν με προθυμία να χρηματοδοτήσει τις δύο κοινοτικές συνελεύσεις χωρίς να έχει οικονομικό έλεγχο στον προϋπολογισμό τους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού είναι υπεύθυνο για τη μόρφωση και διαπαιδαγώγηση των παιδιών, αλλά και για την επιμόρφωση των πολιτών, την ανάπτυξη των τεχνών και των γραμμάτων και γενικότερα του πολιτισμού. Είναι άμεσα αρμόδιο για τη λειτουργία σχολείων Προδημοτικής, Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης, εποπτεύει όμως και την ιδιωτική εκπαίδευση.

Στα πλαίσια του γενικού προγράμματος για την υλοποίηση σχεδίου που στοχεύει στην αναβάθμιση του ρόλου της Κύπρου ως περιφερειακού κέντρου παροχής υπηρεσιών ανατέθηκε στο Υπουργείο Παιδείας το ακαδημαϊκό μέρος της εξέτασης των αιτήσεων για παραχώρηση

θεώρησης άδειας εισόδου σε υποψήφιους αλλοδαπούς φοιτητές στα δημόσια και ιδιωτικά πανεπιστήμια της Κύπρου.

Παράλληλα, οι παγκύπριες εξετάσεις για εισδοχή στα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Κύπρου και της Ελλάδας, καθώς επίσης και οι εξετάσεις για προσλήψεις στον δημόσιο και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, πραγματοποιούνται μέσω της Υπηρεσίας Εξετάσεων του Υπουργείου Παιδείας (Γεωργίου, 2012).

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ

Η Επιτροπή Εκπαιδευτικής Υπηρεσίας είναι αποτέλεσμα της έκρυθμης κατάστασης που επικρατούσε στο νησί το 1963. Με τη διάλυση των Κοινοτικών Συνελεύσεων, οι οποίες είχαν υπό την εποπτεία τους την Εκπαίδευση, δημιουργήθηκε η ανάγκη για εύρυθμη λειτουργία της εκπαίδευσης.

Η Επιτροπή Εκπαιδευτικής Υπηρεσίας είναι ανεξάρτητο πενταμελές συλλογικό διοικητικό όργανο, το οποίο διορίζεται από το Υπουργικό Συμβούλιο για εξαετή θητεία. Αρμοδιότητα της Επιτροπής είναι η πρόσληψη διδακτικού προσωπικού στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς και η άρτια στελέχωση των σχολείων.

Βασική αποστολή της Επιτροπής είναι η διεξαγωγή προαγωγών εκπαιδευτικών λειτουργών τόσο σε διοικητικές όσο και σε εποπτικές θέσεις στα σχολεία και στο υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Αρμοδιότητα της επιτροπής είναι η άσκηση πειθαρχικού ελέγχου σε δημόσιους, εκπαιδευτικούς και διοικητικούς λειτουργούς. Η Επιτροπή Εκπαιδευτικής Υπηρεσίας ασκεί τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητές της βάσει της υφιστάμενης νομοθεσίας και της νομολογίας, η οποία προκύπτει από τις εκάστοτε δικαστικές αποφάσεις. Ανεξάρτητα από αυτό, οι αποφάσεις της Επιτροπής μπορούν να προσβληθούν με προσφυγή στο Ανώτατο Δικαστήριο (Γεωργίου, 2012).

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Σύμφωνα με τον Μπούρα (2007), η εκπαίδευση σκοπεύει σε διπλό στόχο: αφενός επιδιώκει να αναπτύξει στον εκπαιδευόμενο ικανότητες τέτοιες, που να του επιτρέπουν να «αρχαιοθετήσει» συστηματικά τις όποιες πολιτιστικές ή τεχνικές γνώσεις απόκτησε μέχρι τώρα με τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης και να πάρει κριτική στάση απέναντί τους και από την άλλη να τον ενημερώσει ότι η εικόνα του κόσμου που μέχρι τώρα είχε σχηματίσει είναι περιορισμένη και

να τον πείσει ότι πρέπει να ψάξει ενεργά για πηγές που θα βαθαίνουν την προοπτική και θα βελτιώνουν την ποιότητα της συγκεκριμένης εικόνας.

Στους σκοπούς ενός αναλυτικού προγράμματος, όπως ακριβώς συμβαίνει και στα αναλυτικά προγράμματα του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου, περιγράφονται τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του μορφωμένου ανθρώπου, τα οποία επιβάλλεται να διαμορφωθούν και να καλλιεργηθούν στο πλαίσιο της σχολικής εκπαίδευσης. Ειδικότερα, οι σκοποί αφορούν στις προσδοκίες της κοινωνίας σχετικά με την ανάπτυξη των μαθητών και των μαθητριών. Πιο συγκεκριμένα:

- στις γνώσεις που θα αποκτήσουν,
- στις ικανότητες και στις δεξιότητες που θα αναπτύξουν,
- στις αξίες με τις οποίες θα γαλουχηθούν,
- στις στάσεις που θα υιοθετήσουν και
- στις συμπεριφορές που θα επιδείξουν

Κατά συνέπεια, στους σκοπούς των αναλυτικών προγραμμάτων αποτυπώνονται τα οράματα της κοινωνίας για την επόμενη γενιά και ο ρόλος της εκπαίδευσης στο εγχείρημα πραγμάτωσης των οραμάτων.

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Αποστολή της σύγχρονης εκπαίδευσης, είναι σύμφωνα με τα αναλυτικά προγράμματα του ΥΠΠ να συμβάλει στη διαμόρφωση ανθρώπων, που έχουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά γνωρίσματα:

1. Κατέχουν ένα συνεκτικό και επαρκές σώμα γνώσεων από όλες τις επιστήμες προκειμένου να είναι σε θέση:

α) να αντιλαμβάνονται και να ερμηνεύουν τα φαινόμενα του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντός τους, και να τα μεταβάλλουν προς όφελος της κοινωνίας

β) να επικοινωνούν ισότιμα και δημιουργικά με τους συνανθρώπους τους και να διαμορφώνουν τη ζωή τους με τη συμβολή των επιστημονικών και πολιτιστικών επιτευγμάτων της ανθρωπότητας

γ) να συνεχίζουν τις σπουδές τους και να συμβάλουν στην εδραίωση της ανθρώπινης γνώσης

δ) να ασκούν με γνώση οποιοδήποτε επάγγελμα επιλέξουν, να δύνανται να συμβαδίζουν με την εξέλιξή του και, εάν οι ίδιοι το επιθυμούν, να συμβάλλουν σ' αυτήν.

Επιπλέον, είναι πολίτες οι οποίοι:

α) Χαρακτηρίζονται από δημοκρατικότητα, αγωνιστικότητα, παρρησία και κοινωνική υπευθυνότητα, και εμπνέονται από τις αξίες της κοινωνικής δικαιοσύνης και της αλληλεγγύης

β) Διαμορφώνουν και βιώνουν συνθήκες ισότητας μεταξύ των δύο φύλων και διαχειρίζονται με γνώση και ευαισθησία τα φαινόμενα ετερότητας των σημερινών πολυπολιτισμικών κοινωνιών

γ) Εκτιμούν και προστατεύουν το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και προωθούν την αειφόρο ανάπτυξη

δ) Θεμελιώνουν την προσωπική ψυχική και σωματική ευεξία στην αυτογνωσία, στη φυσική άσκηση, στην έλλογη διατροφή και διαβίωση, στη συνειδητή διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου ως περίοδο δημιουργικής δραστηριότητας και ευχάριστης κοινωνικής συναναστροφής, στην ικανότητα διεκδίκησης κατάλληλων συνθηκών υγείας και αντιμετώπισης των πολυποίκιλων μηχανισμών επηρεασμού και χειραγώγησης.

2. Διαθέτουν στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο τις κομβικές ιδιότητες, ικανότητες και δεξιότητες που απαιτούνται στην κοινωνία του 21ου αιώνα, δηλαδή

α) Δημιουργικότητα

β) Κριτική σκέψη και αναστοχαστική διαχείριση της γνώσης

γ) Θεωρητική σκέψη και ικανότητα μετατροπής της θεωρίας σε πράξη

δ) Ικανότητες και δεξιότητες ανάλυσης και σχεδιασμού

ε) Προθυμία και ικανότητα για συλλογική εργασία και ανταλλαγή πληροφοριών

στ) Ικανότητα λύσης προβλημάτων και, παράλληλα, ετοιμότητα αναζήτησης εναλλακτικών λύσεων και ικανότητα ανάπτυξης εναλλακτικών θεωριών

ζ) Άριστη, δόκιμη και συνετή χρήση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας

η) Ενσυναίσθηση και δεξιότητες διαπροσωπικής επικοινωνίας.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Σύμφωνα με τον Παρπούνα (2010), τα αναλυτικά προγράμματα για τα σχολεία της ελληνοκυπριακής κοινότητας μοιράζονται με τα αντίστοιχα των άλλων χωρών την πρόνοια για την προετοιμασία των νέων ανθρώπων με στόχο την ενεργή και δημιουργική συμμετοχή τους στην κοινωνική, πολιτική, πολιτιστική και οικονομική ζωή. Παράλληλα ωστόσο, διαφέρουν γιατί η ελληνοκυπριακή κοινότητα πορεύεται στον 21ο αιώνα μέσα από σοβαρές ιδιαιτερότητες που σφραγίζουν την πορεία της.

ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Σε αντίθεση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες που, κατά κανόνα, μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο αναπτύχθηκαν σε συνθήκες ειρήνης, η Κύπρος βίωσε την περίοδο της αποικιοκρατίας, κηδεμονουόμενη ανεξαρτησία, πραξικόπημα, στρατιωτική εισβολή, κατοχή και μαζική προσφυγιά. Συνεπώς, συνιστά ιδιαίτερο κατόρθωμα το γεγονός ότι, μέσα σ' αυτές τις αντίξοες και δραματικές συνθήκες, η Κύπρος πραγματοποίησε τεράστια βήματα στους τομείς του πολιτισμού, της οικονομίας και της κοινωνικής συνοχής, έτσι ώστε να διακρίνεται για όλα αυτά σήμερα στην Ευρώπη. Την ίδια στιγμή η ελληνοκυπριακή κοινότητα διεκδικεί το δικαίωμα και τη δυνατότητα να ζει ειρηνικά και χωρίς περιορισμούς σε μια ενωμένη πατρίδα (Παρπούνας, 2010).

ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Σε αυτό το ιδιαίτερο περιβάλλον τα αναλυτικά προγράμματα του Υπουργείου Παιδείας (2010), επιδιώκουν να θεμελιώσουν ένα εκπαιδευτικό σύστημα που διασφαλίζει για τους νέους ανθρώπους τις εξής βασικές παραμέτρους:

- δραστήρια συμμετοχή τους στην εργασία, στην πολιτική, στην οικονομία και στον πολιτισμό,
- συμβολή στην ανάπτυξη της γνώσης,
- διαβίωσή τους στη γη των προγόνων σε συνθήκες απόλυτης ελευθερίας, δημοκρατίας, ευημερίας και κοινωνικής δικαιοσύνης (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, 2010).

ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ – ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Η εκπαίδευση στην Κύπρο, συντελείται στο πλαίσιο του ελληνικού πολιτισμού, όπως αυτός διαμορφώθηκε με το πέρασμα των αιώνων και ιδιαίτερα στην επαφή του με άλλους πολιτισμούς, οι οποίοι άνθισαν κατά καιρούς στο νησί ή με τους οποίους είχαν έρθει σε επαφή οι κάτοικοι της Κύπρου.

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΕΘΝΙΚΗΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Οι ιδιαίτερες συνθήκες που υπάρχουν στο νησί και τα δεδομένα που έχουν δημιουργηθεί στην Κύπρο μετά την τουρκική εισβολή δε μας επιτρέπουν να παρουσιάσουμε τα εκπαιδευτικά δεδομένα που ισχύουν στις κατεχόμενες περιοχές στην παρούσα εργασία. Συνεπώς, στη συνέχεια θα γίνει αναφορά σε «ελληνοκυπριακή κοινότητα».

Στο πλαίσιο λοιπόν της διαμόρφωσης εθνικής, θρησκευτικής και πολιτισμικής ταυτότητας, τα παιδιά της ελληνοκυπριακής κοινότητας ενισχύονται για να διαμορφώσουν αυτόνομα και με αυτοπεποίθηση την ταυτότητά τους (εθνική, θρησκευτική, πολιτισμική), μαθαίνοντας ταυτόχρονα να σέβονται τα διαφορετικά χαρακτηριστικά της ταυτότητας των άλλων κοινοτήτων της Δημοκρατίας της Κύπρου, καθώς και των συμμαθητών και συμμαθητριών τους που κατάγονται από άλλες χώρες. Για τα παιδιά με διαφορετική καταγωγή υπάρχει πρόνοια ώστε να μπορούν συνάμα να αναπτύξουν ολόπλευρα τη δική τους, ιδιαίτερη ταυτότητα.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΑΤΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΚΑΘΕ ΠΑΙΔΙΟΥ

Κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να αποκτήσει όλα εκείνα τα αγαθά που χαρακτηρίζουν τον «μορφωμένο» άνθρωπο του 21ου αιώνα. Η συνταγματική «υποχρέωση στην εκπαίδευση» υποδηλώνει την απόφαση της κοινωνίας να μην επιτρέψει την εξαίρεση κανενός παιδιού από την επιτυχή άσκηση του δικαιώματος στη μόρφωση. Η διασφάλιση της ισότιμης συμμετοχής του συνόλου των παιδιών στην εκπαίδευση αποτελεί βασική αρχή του αναλυτικού προγράμματος του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, 2010).

ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ

Όπως αναφέρουν οι Downs και Williams (1994), ο ρόλος των στάσεων καθορίζει την επιτυχία ή αποτυχία του εγχειρήματος της ενσωμάτωσης παιδιών με αναπηρίες στο σχολείο, ενώ

σύμφωνα με τον Harpe (1983) η επιτυχία οποιουδήποτε εγχειρήματος εξαρτάται άμεσα από τη στάση των ατόμων που καλούνται να το υλοποιήσουν. Αυτά τα άτομα διαθέτουν χρόνο, ανάλογα με το πόσο πιστεύουν στο πρόγραμμα και στη σπουδαιότητά του. Οι στάσεις των δασκάλων αλλά και των μαθητών του γενικού σχολείου προς τους μαθητές με ειδικές ανάγκες, κρίνονται πολύ σημαντικές για την επιτυχία των προγραμμάτων ένταξης (Τρίγκα, 2010).

Προκειμένου να εκπληρώσει αυτή την κοινωνική υπόσχεση προς τη νέα γενιά, το αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, οργανώνεται και εφαρμόζεται με επίκεντρο την πρόνοια αποτελεσματικής πρόληψης και εξάλειψη των αρνητικών συνεπειών που συχνά συνοδεύουν τα παιδιά με αναπηρία, δύσκολο οικογενειακό περιβάλλον, οικονομική δυσπραγία και διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο. Αφετηρία αυτής της προσέγγισης αποτελούν ο σεβασμός του προσώπου κάθε παιδιού και η αφοσίωση στα ανθρώπινα δικαιώματα (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, 2010).

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΟΥ 21^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ: ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ

Όπως επισημαίνεται από την Επιτροπή εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού στόχος της σύγχρονης κυπριακής παιδείας είναι η άμεση ποιοτική αναβάθμιση και ο εκσυγχρονισμός όλων των βαθμίδων του εκπαιδευτικού συστήματος. Απώτερος σκοπός είναι μια σύγχρονη παιδεία ανοικτών επιλογών και οριζόντων η οποία απαιτεί ολοκληρωμένη και σφαιρική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, που θα θέσει σε νέες βάσεις το σύνολο του εκπαιδευτικού μας συστήματος (Επιτροπή Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης, 2004).

Τους προαναφερθέντες στόχους έρχεται να πραγματοποιήσει το εγχείρημα της διαμόρφωσης στην Κύπρο ενός δημοκρατικού και ανθρώπινου σχολείου. Ο όρος «δημοκρατικό και ανθρώπινο» έχει συγκεκριμένη σημασία στο πλαίσιο του παιδαγωγικού προβληματισμού, ο οποίος αναπτύχθηκε ήδη από την εποχή των δημοκρατικών μεταρρυθμιστικών εκπαιδευτικών κινημάτων του μεσοπολέμου και σφραγίζει τα τελευταία χρόνια όλες τις επιτυχημένες εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στον κόσμο.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Το δημοκρατικό σχολείο οφείλει να παρέχει στους μαθητές του δικαιώματα, όπως: ελευθερία, δικαιοσύνη, ισότητα ευκαιριών, αυτονομία, συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και να τους καλλιεργεί κοινωνικές και πολιτικές δεξιότητες, όπως: ανάληψη ευθυνών, συνεργασία,

κοινωνικότητα, αλληλοκατανόηση, ενσυναίσθηση, ελεύθερη έκφραση απόψεων και δημοκρατική λήψη απόφασης (Ελευθεράκης, 2007).

Δημοκρατικό σχολείο σημαίνει ένα σχολείο στο οποίο φοιτούν μαζί όλα τα παιδιά – ανεξαρτήτως ιδιαιτεροτήτων- προκειμένου να προετοιμαστούν για το κοινό τους μέλλον. Σημαίνει παράλληλα, ένα σχολείο, στο οποίο κανένα παιδί δεν αποκλείεται από την απόκτηση όλων των εφοδίων που χαρακτηρίζουν ένα μορφωμένο άνθρωπο. Σε αντίθεση με το παραδοσιακό σχολείο το οποίο προσανατολίζεται στην παροχή ισότητας ευκαιριών σε όλα τα παιδιά και αποποιείται της ευθύνης για την ανισότητα στα αποτελέσματα, το δημοκρατικό σχολείο οργανώνεται με τρόπο που να παρέχει σε όλα τα παιδιά τη δυνατότητα επίτευξης όλων των στόχων της εκπαίδευσης, χωρίς οποιεσδήποτε εκπτώσεις στην ποσότητα και στην ποιότητα των μορφωτικών αγαθών.

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΤΗΤΑ

Όπως αναφέρει η Στυλιανού (2012), το δημοκρατικό και ανθρώπινο σχολείο είναι το σχολείο στο οποίο μαζί, όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως ιδιαιτερότητας, θα μπορούν να προετοιμαστούν κατάλληλα για το κοινό τους μέλλον, να αποκτήσουν όλα τα εφόδια που χαρακτηρίζουν ένα μορφωμένο άνθρωπο και ταυτόχρονα να μη χάνουν το δικαίωμα και τη δυνατότητα να βιώνουν την παιδική και τη νεανική τους ηλικία ως τις πιο δημιουργικές και ευτυχισμένες περιόδους της ανθρώπινης ζωής. Σε αντίθεση με το παραδοσιακό σχολείο, το δημοκρατικό και ανθρώπινο σχολείο, που άρχισε να οικοδομείται τα τελευταία χρόνια στα πλαίσια της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, δεν προσανατολίζεται μόνο στην παροχή ισότητας ευκαιριών σε όλα τα παιδιά, αποποιούμενο την ευθύνη για την ανισότητα στα αποτελέσματα, αλλά οργανώνεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να διασφαλίζει πως όλα τα παιδιά επιτυγχάνουν όλους τους στόχους της εκπαίδευσης χωρίς οποιεσδήποτε εκπτώσεις στην ποσότητα και στην ποιότητα των μορφωτικών αγαθών (Στυλιανού, 2012).

«Ανθρώπινο σχολείο» χαρακτηρίζεται το σχολείο στο οποίο κανένα παιδί δεν αποκλείεται, δεν περιθωριοποιείται, δεν στιγματίζεται, δεν περιφρονείται και δεν δυστυχεί εξαιτίας κάποιας ιδιαιτερότητας. Είναι ένα σχολείο απόλυτου σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, και επιπλέον ένα σχολείο στο οποίο οι μαθητές και οι μαθήτριες έχουν το δικαίωμα και τη δυνατότητα να μη βιώνουν την παιδική και τη νεανική ηλικία αποκλειστικά ως περιόδους ιδιαίτερα κοπιαστικής προετοιμασίας για τη ζωή του ενήλικου ανθρώπου (όπως συμβαίνει στο

παραδοσιακό σχολείο) αλλά ως τις πιο δημιουργικές και ευτυχισμένες περιόδους της ανθρώπινης ζωής.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Προκειμένου να καθοριστεί ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει η μουσική στο σχολείο, επιβάλλεται να οριστεί πρώτιστα τι είναι μουσική. Όπως αναφέρει ο Γρηγορίου (1994), «Μουσική είναι οι ήχοι που οργανώνει ο άνθρωπος με σκοπό να εκφραστεί και να επικοινωνήσει καλλιτεχνικά με σκοπό να κάνει τέχνη. [...] Η μουσική είναι μία τέχνη. Είναι ένας από τους τρόπους με τους οποίους μπορούν οι άνθρωποι να εκφράζονται καλλιτεχνικά, να συμμετέχουν και να επικοινωνούν, να παίζουν και να επινοούν» (Γρηγορίου, 1994).

Σύμφωνα με τον Χατζόπουλο (1994), η σχέση της μουσικής με το παιδί και την εκπαίδευση δύναται να περιγραφεί ως ακολούθως: το παιδί μπορεί, μέσω της μουσικής να «παίζει και να επινοεί», να ανακαλύπτει τον κόσμο και τον εαυτό του. Μπορεί να εκφράζεται και να επικοινωνεί, να μοιράζεται εμπειρίες και να συμμετέχει στις εμπειρίες των άλλων, ανακαλύπτοντας μέσα από την καλλιτεχνική δημιουργία τον ψυχοσυναισθηματικό του κόσμο. Μπορεί να θέτει ερωτήματα, για τον εαυτό του και τους άλλους, που θα συμβάλουν στην ωρίμανσή του μέσα από την εμπειρία της δημιουργίας.

ΣΗΜΑΣΙΑ

Η μουσική αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ζωής μας, συνιστά σημαντικό στοιχείο κάθε κουλτούρας και παρουσιάζεται με πολλαπλές μορφές, εξυπηρετώντας διαφορετικές λειτουργίες της καθημερινότητας. Ως μια μοναδική μορφή μη λεκτικής επικοινωνίας, η Μουσική διαθέτει τη δύναμη να επιδρά στον τρόπο με το οποίο οι μαθητές αισθάνονται, σκέφτονται και δρουν και μπορεί να μεταδώσει ιδέες και συναισθήματα μέσα από επιλεγμένους ήχους και σύμβολα.

Στο μάθημα της μουσικής η απόκτηση μουσικών δεξιοτήτων, γνώσεων και στάσεων, επιτυγχάνεται μέσα από πρακτικές, βιωματικές μουσικές δραστηριότητες, διασφαλίζοντας την ολόπλευρη ανάπτυξη του μαθητή. Επομένως, σε εναρμόνιση με τους τρεις βασικούς πυλώνες, του Αναλυτικού Προγράμματος, δηλαδή (α) την παροχή ενός συνεκτικού και επαρκούς

σώματος γνώσεων από όλες τις επιστήμες, (β) τη διαμόρφωση ενεργών δημοκρατικών πολιτών και (γ) την απόκτηση κομβικών προσόντων για τον 21ο αιώνα, το Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Μουσικής επιδιώκει τα ακόλουθα:

- Να συμβάλει στην προαγωγή της δημιουργικότητας και της φαντασίας του μαθητή, προσφέροντάς του δυνατότητες για αυτοέκφραση και προβληματισμό καθώς και ευκαιρίες για ανάπτυξη δεξιοτήτων για καινοτομίες.
- Να συντελέσει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της ικανότητας του μαθητή για λύση προβλήματος, στην όξυνση της μνήμης, στην ανάπτυξη των μαθησιακών δεξιοτήτων του και στην απόκτηση μεταγνωστικών δεξιοτήτων.
- Να αναπτύξει την αισθητική κρίση και ευαισθησία του μαθητή, που μαθαίνει πώς να αξιολογεί τη δουλειά του και τη δουλειά των άλλων.
- Να παρέχει, μέσα από ομαδικές δραστηριότητες, τη δυνατότητα στο μαθητή να κοινωνικοποιηθεί, να αναπτύξει δεξιότητες συνεργασίας, να αλληλεπιδρά και να σέβεται τους άλλους.

Μέσα από μια μουσική παιδεία που προάγει τα πιο πάνω, ο μαθητής εξελίσσεται σε έναν υπεύθυνο, ενεργό και δημοκρατικό πολίτη. Έναν πολίτη που έχει συνείδηση της ατομικής μουσικής ταυτότητάς του μέσα στο τοπικό αλλά και παγκόσμιο μουσικό γίγνεσθαι, έναν πολίτη που αντιλαμβάνεται ότι η δημιουργία της μουσικής συνδέεται με την έννοια του χρόνου και του κοινωνικού πλαισίου και επομένως σέβεται τους άλλους μουσικούς πολιτισμούς και δημιουργεί, συμμετέχει, επικοινωνεί μέσα από τη μουσική και συμβάλει στα κοινωνικά και μουσικά δρώμενα της κοινότητάς του. Παράλληλα, είναι ένας πολίτης που κατανοεί τις λειτουργίες που επιτελεί η μουσική στην καθημερινή ζωή καθώς και τις ηθικές προεκτάσεις που έχουν κάποιες από αυτές. Ένας πολίτης που ερμηνεύει και διαμορφώνει άποψη για τα σύγχρονα μουσικά ρεύματα, που νοιάζεται για το φυσικό, κοινωνικό, πνευματικό και οικονομικό περιβάλλον, που γνωρίζει και μπορεί να χρησιμοποιήσει τη μουσική τεχνολογία και τα μέσα που προσφέρει η τεχνολογία πληροφορίας και επικοινωνίας.

Κατά συνέπεια, η Μουσική συμβάλει στην ολιστική παιδεία του μαθητή και στη διαμόρφωση ενός πολίτη που είναι ικανός και ωφέλιμος μπροστά στις προκλήσεις του 21ου αιώνα (ΥΠΠ, 2010).

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Σύμφωνα με το Χατζόπουλο (1994), τίθεται το ερώτημα «πώς μπορεί αυτό να εφαρμοστεί μέσα στο σχολείο». Η μουσική σε ένα σχολείο μπορεί να επιτελέσει δύο διαφορετικές λειτουργίες: η πρώτη αναφέρεται στη μουσική ως μάθημα με στόχο την απόκτηση και την καλλιέργεια μουσικών γνώσεων και δεξιοτήτων. Η δεύτερη λειτουργία αναφέρεται στη χρήση της από τον εκπαιδευτικό για την εξυπηρέτηση ποικίλων εκπαιδευτικών στόχων.

Στη δεύτερη περίπτωση, ο εκπαιδευτικός δε χρειάζεται να έχει ιδιαίτερες ικανότητες στη μουσική ή να ξέρει μουσική παίζοντας κάποιο όργανο. Οποιοσδήποτε εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να εντάξει τη μουσική στις εκπαιδευτικές του δραστηριότητες όπως κάνει για παράδειγμα, με τη ζωγραφική το θέατρο και τις άλλες τέχνες. Και όπως στη ζωγραφική σε θα πρέπει να υπάρχει η διάκριση καλής και κακής ζωγραφιάς, έτσι και στη μουσική δεν υπάρχουν κατάλληλες ή μη κατάλληλες μουσικές, οι οποίες θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν.

Κάθε μουσική που ακούγεται ή παράγεται στην τάξη, μέσω της οποίας εκφράζονται συναισθηματικά όχι μόνο τα παιδιά αλλά και ο εκπαιδευτικός, αποτελεί εργαλείο για την εκπαίδευση. Οποιαδήποτε διάκριση και ποιοτική αξιολόγηση της μουσικής, οδηγεί σε διάκριση και ποιοτική αξιολόγηση και των ανθρώπων που εκφράζονται με αυτήν. Και ο ίδιος ο εκπαιδευτικός όταν θελήσει να φέρει στην τάξη μουσική, θα είναι προτιμότερο να επιλέξει εκείνη με την οποία και ο ίδιος εκφράζεται και επικοινωνεί. Μέσα από τη μουσική θα μπορέσει να αναπτύξει επικοινωνία με τους μαθητές του και να δημιουργήσει τα «αντικείμενα» για την ενσάρκωση των στόχων του (Τσιρίδης, 2003).

ΟΙ ΤΠΕ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Σύμφωνα με τον Πέδρο, οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών έχουν τεράστια συμβολή τόσο στις Τέχνες όσο και στην Εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, στις Τέχνες οι υπολογιστές έχουν υψηλές δυνατότητες στην επεξεργασία και σύνθεση εικόνας και ήχου ενώ στην Εκπαίδευση οι Πολυμεσικές εκπαιδευτικές εφαρμογές, σε διάφορες τομείς όπως η μουσική, τα αρχαία και νέα ελληνικά, η φυσική, η χημεία και τα μαθηματικά, εισάγουν την κατάρτιση βασισμένη σε υπολογιστή (Computer Based Training). Τέλος, όσον αφορά την Ψυχαγωγία, η οποία και ταυτίζεται άμεσα με τους μαθητές αλλά και τους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, οι υπολογιστές χρησιμοποιούνται σε παιχνίδια, στην αναπαραγωγή μουσικής και στην αναπαραγωγή video (Πέδρος).

Όπως επισημαίνεται στον Ζωγόπουλο (2001), η ταχύτατη ανάπτυξη των Επιστημών και Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) έχει οδηγήσει σε μια νέα πραγματικότητα όλους τους τομείς της ζωής μας. Οι ανάγκες προσαρμογής της εκπαιδευτικής διαδικασίας στις απαιτήσεις της καινούργιας αυτής πραγματικότητας, επιβάλλουν την ένταξη των ΤΠΕ σε όλα τα στάδια του εκπαιδευτικού συστήματος, προκειμένου να αντεπεξέλθει στις σύγχρονες απαιτήσεις μόρφωσης και κατάρτισης και στις ραγδαία εξελισσόμενες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.

Η εισαγωγή και αξιοποίηση των συγκεκριμένων τεχνολογιών στο σύγχρονο σχολείο έχει επιφέρει καταλυτικές αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα. Το παραδοσιακό σχολείο που βασιζόταν στον εκπαιδευτικό που κατείχε την πληροφορία και τη γνώση και τη μετέδιδε στο μαθητή, μετατρέπεται σε ένα νέο τύπο σχολείου, όπου ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι καθοδηγητικός και συμβουλευτικός και ο μαθητής αποκτά την πληροφορία και τη γνώση μέσω του υπολογιστή και των νέων τεχνολογιών, λειτουργώντας ως ερευνητής, καθοδηγούμενος από τον εκπαιδευτικό και καλλιεργώντας έτσι τις δεξιότητες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του.

Η ιδιότητα της αλληλεπιδραστικότητας, στην οποία στηρίζονται οι Νέες Τεχνολογίες, παρέχει στο μαθητή τη δυνατότητα να συμμετέχει μαζί με τον δάσκαλό του στο σχεδιασμό των μαθησιακών δραστηριοτήτων και να εκφράζει ελεύθερα τις αντιλήψεις και τα συναισθήματά του. Επίσης, διαμορφώνεται η κατάλληλη ψυχοπαιδευτική σχολική ατμόσφαιρα και επικοινωνία μεταξύ των μελών της τάξης, στα πλαίσια μιας τάσης για ισότιμη σχέση, αλληλεπίδραση και ανατροφοδότηση (Ζωγόπουλος, 2001).

Η ταχεία ανάπτυξη των ΤΠΕ οδηγεί την κοινωνία σε αλλαγές με πολύ γρήγορους ρυθμούς και το σχολείο επιβάλλεται να είναι σε θέση να παρακολουθεί την εξέλιξη αυτή και να προσαρμόζεται σε αυτούς τους ρυθμούς. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό, είναι απαραίτητη η υποστήριξη του από όλους τους φορείς, έτσι ώστε οι ΤΠΕ να αξιοποιηθούν με τρόπο κατάλληλο και να συμβάλουν στην εξέλιξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Οι σύγχρονοι μαθητές της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης πρέπει να εκπαιδεύονται σωστά και μεθοδευμένα, ώστε να είναι ικανοί να ανταποκριθούν στις σύγχρονες απαιτήσεις της κοινωνίας.

Σύμφωνα με έρευνα της Eurydice σχετικά με την χρήση των ΤΠΕ στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, οι ΤΠΕ αποτελούν μέρος του προγράμματος σπουδών των μαθητών σχεδόν παντού στην Ευρώπη.

Όλα αυτά ασφαλώς, επηρεάζουν άμεσα και το μάθημα της Μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, το οποίο μπορεί να καταστεί πιο ελκυστικό για το μαθητή αλλά ταυτόχρονα και πιο δημιουργικό για αμφοτέρους τους μαθητές και τους καθηγητές. Οι διαθέσιμες πηγές αυξάνονται κατακόρυφα, διευκολύνοντας το έργο όλων των φορέων που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία.

ΔΟΜΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με τα Αναλυτικά Προγράμματα του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού (2010), το Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής είναι ένα, ενιαίο και αφορά ολόκληρο το εύρος της υποχρεωτικής μουσικής Εκπαίδευσης των μαθητών. Αποτελεί πλαίσιο για διαπραγμάτευση τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους μαθητές και όχι μια δοσμένη συνταγή για άκριτη εφαρμογή. Πρόκειται για ένα ανοικτό πρόγραμμα που επιτρέπει ευέλικτες οργανωτικές δομές και προϋποθέτει ανάπτυξη πρωτοβουλίας από τον εκπαιδευτικό (ανοιχτή τάξη, εναλλακτικοί ρόλοι εκπαιδευτικού- μαθητή κ.λπ).

Μέσα από το Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής δίνεται ιδιαίτερη έμφαση σε ένα ανθρωπιστικό και κοινωνικο-οικοδομιστικό πρότυπο μάθησης, στο οποίο αξιοποιούνται το ενδιαφέρον, οι γνώσεις και οι εμπειρίες των μαθητών. Στο σχεδιασμό του Προγράμματος από το Υπουργείο Παιδείας, λαμβάνονται υπόψη η διαφορετικότητα του κάθε μαθητή, οι διαφορετικές μουσικές εμπειρίες που πιθανόν να έχουν οι μαθητές από τον κοινωνικό τους περίγυρο και οι προτιμήσεις τους όσον αφορά σε μουσικά ακούσματα, οι διαφορετικοί ρυθμοί στη μάθηση αλλά και τα διαφορετικά στυλ μάθησης και τύποι νοημοσύνης κάθε μαθητή. Όπως αναφέρεται στη Σέργη (1995), η συστηματική μουσική αγωγή του παιδιού επιδρά θετικά στην κοινωνικοποίησή του, στην απόκτηση του αισθήματος αυτοπεποίθησης και την ευκολότερη κοινωνική του προσαρμογή. Κατά συνέπεια, απώτερος σκοπός του προγράμματος είναι η παροχή ίσων ευκαιριών δημιουργικής μάθησης στη Μουσική για όλους τους μαθητές, μέσα από διαφοροποιημένες δραστηριότητες και διδακτικά μέσα.

ΣΚΟΠΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Οι σύγχρονες έρευνες καταδεικνύουν σύμφωνα με την Κωνσταντακοπούλου (2012), το θετικό ρόλο της μουσικής στην ανάπτυξη θετικής αυτοαντίληψης, στην παρακίνηση για μάθηση, στην αίσθηση ομαδικότητας, στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου, στην ανάπτυξη ιστορικής και

εθνικής συνείδησης, στην καλλιέργεια θετικής στάσης απέναντι στον πολιτισμό κάθε τόπου, στην καλλιέργεια θετικού κλίματος στη σχολική αίθουσα, στην υποβοήθηση της μνήμης, στη γνωριμία με δεύτερη γλώσσα κλπ, ενώ οι μουσικοπαιδαγωγοί του 20ου αιώνα δίνουν έμφαση στη χρήση του.

Το μάθημα της Μουσικής αποσκοπεί στο να παρέχει σε όλους τους μαθητές μουσικές εμπειρίες, δεξιότητες και γνώσεις προκειμένου να καλλιεργήσει στάσεις και συμπεριφορές, έτσι ώστε, μέσα από την ενεργητική συμμετοχή τους ως ακροατές, εκτελεστές και συνθέτες, να κατανοούν τη Μουσική, να επικοινωνούν μέσω αυτής και να εδραιώσουν μια δημιουργική δια βίου σχέση (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, 2010).

ΣΤΟΧΟΙ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Σκοπός της μουσικής αγωγής είναι πρωταρχικά η ανάπτυξη και καλλιέργεια της ικανότητας για αισθητική απόλαυση κατά την ακρόαση, εκτέλεση και δημιουργία μουσικής ως μιας από τις εκδηλώσεις καλλιτεχνικής έκφρασης και δημιουργικότητας του ανθρώπου. Μέσω αυτού του σκοπού και παράλληλα προς αυτόν, η μουσική αγωγή αποβλέπει στη γενικότερη καλλιέργεια της δημιουργικότητας και της προσωπικότητας των μαθητών, μέσα από την ενεργητική ακρόαση, τις δραστηριότητες μουσικής δημιουργίας και εκτέλεσης.

Μέσα από το μάθημα της Μουσικής οι μαθητές αναμένεται:

- Να αναπτύξουν δεξιότητες ενεργητικής ακρόασης.
- Να αναπτύξουν τις φωνητικές τους δεξιότητες.
- Να αναπτύξουν δεξιότητες στην εκτέλεση οργάνων.
- Να αναπτύξουν δεξιότητες αυτοσχεδιασμού και σύνθεσης.
- Να αποκτήσουν γνώσεις και να αναπτύξουν δεξιότητες ανάγνωσης και αποκωδικοποίησης διαφόρων ειδών μουσικής σημειογραφίας.
- Να αποκτήσουν πυρηνικές γνώσεις ως προς τις βασικές μουσικές έννοιες (ρυθμός, μελωδία, αρμονία/υφή, μορφή, χροιά, δυναμική, ταχύτητα και άρθρωση) και τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους αυτές συνδυάζονται στα διάφορα είδη και στυλ μουσικής.
- Να αποκτήσουν και να ενισχύσουν θετικές στάσεις και συμπεριφορές σε σχέση με τις μουσικές δραστηριότητες της ακρόασης, της εκτέλεσης και της σύνθεσης.

Οι γενικοί στόχοι του μαθήματος της Μουσικής αναλύονται με βάση την ομαδοποίηση των τάξεων σε τέσσερις βαθμίδες, ώστε να πραγματοποιηθεί η ενιαιοποίηση από την προσχολική ηλικία μέχρι την Α΄ Λυκείου.

- Βαθμίδα 1: Προσχολική – Β΄ Δημοτικού
- Βαθμίδα 2: Γ΄ Δημοτικού – Ε΄ Δημοτικού
- Βαθμίδα 3: ΣΤ΄ Δημοτικού – Β΄ Γυμνασίου
- Βαθμίδα 4: Γ΄ Γυμνασίου – Α΄ Λυκείου

Με τον τρόπο αυτό αποφεύγονται τα στεγανά ανάμεσα στις τάξεις και ο εκπαιδευτικός διαθέτει την ευελιξία να προσαρμόσει τους στόχους στις ανάγκες των μαθητών του (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, 2010).

ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Το Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής βασίζεται σύμφωνα με την Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων (2010) στην ενεργητική μάθηση και υπογραμμίζει την πρακτική διάσταση της μουσικής μέσα από δραστηριότητες ακρόασης, εκτέλεσης και σύνθεσης. Με βάση τα παραπάνω οι άξονες του προγράμματος προσδιορίζονται ως ακολούθως:

ΑΚΡΟΑΣΗ

Οι μουσικές δραστηριότητες παρέχουν μια εξαιρετική ευκαιρία για ανάπτυξη της ακροαστικής δυνατότητας των παιδιών. Τα 4χρονα και 5χρονα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν το ταλέντο της ακρόασης που θα τους βοηθήσει στη συνέχεια να κατανοούν τον τόνο, να φτιάχνουν μελωδίες, να συνοδεύουν το τραγούδι τους με κάποιο μουσικό όργανο και να κινούνται ρυθμικά. Επιπλέον, μπορούν να διδαχθούν να ακούν τα εκφραστικά στοιχεία της μουσικής, όπως η μελωδία, ο ρυθμός και η δυναμική. Με τον ένα τρόπο ή τον άλλο η συνειδητή ακρόαση είναι κομμάτι της μουσικής σε όλα τα επίπεδα. Γι' αυτό και δεν υπάρχει ίσως άλλη μουσική συμπεριφορά που να εκτιμάται όσο η μουσική ακρόαση (Κεφαλίδου, 2016).

Η δραστηριότητα της Μουσικής Ακρόασης έχει διπλή λειτουργία. Αποσκοπεί αφενός στην ανάπτυξη των ακουστικών δεξιοτήτων και της εσωτερικής ακοής των μαθητών, οι οποίοι μαθαίνουν να αναγνωρίζουν, να αποκωδικοποιούν, να αναπαριστούν με συμβατική ή μη σημειογραφία και να αναλύουν τις διάφορες μουσικές έννοιες και αφετέρου στην επαφή των μαθητών με ποικίλα μουσικά ακούσματα από διάφορα είδη, στυλ και πολιτισμούς και την ανταπόκρισή τους σε αυτά.

Η Μουσική Ακρόαση, στο πλαίσιο του μαθήματος μπορεί να έχει τις ακόλουθες μορφές:

- Να αποτελεί μια από τις δραστηριότητες του τριπτύχου μουσικών δραστηριοτήτων Ακρόασης - Εκτέλεσης - Σύνθεσης με κοινό στόχο τη διδασκαλία μιας μουσικής έννοιας.
- Να λειτουργήσει ως ερέθισμα για δημιουργική δραστηριότητα αυτοσχεδιασμού και σύνθεσης από τους μαθητές.
- Να αφορά στη διδασκαλία ενός συγκεκριμένου στυλ μουσικής ή στη γνωριμία με ένα μουσικό πολιτισμό.
- Να εμπλουτίζει το ρεπερτόριο των μαθητών μέσα από γνωριμία και εμβάθυνση σε αξιόλογα μουσικά έργα.
- Να επικεντρώνεται στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών παρέχοντάς τους ευκαιρίες για να σχολιάσουν έργα που έχουν δημιουργήσει οι ίδιοι ή άλλοι και να εισηγηθούν πιθανούς τρόπους διαφοροποίησής τους.
- Να παρουσιάζεται υπό τη μορφή ρυθμικών και μελωδικών ασκήσεων με στόχο την ανάπτυξη της εσωτερικής ακοής του παιδιού.

Έχει ιδιαίτερη σημασία τα προαναφερθέντα να επιτευχθούν όχι μόνο μέσα από ηχογραφημένη μουσική αλλά και μέσα από εμπειρίες ζωντανών συναυλιών εντός και εκτός σχολείου. Ανεξάρτητα από τη μορφή και το στόχο που έχει κάθε φορά η δραστηριότητα της Ακρόασης στο μάθημα, είναι σημαντικό να δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές να απολαύσουν τη μουσική που ακούν και να εκφράσουν τα συναισθήματα που τους προκαλεί.

ΕΚΤΕΛΕΣΗ

Η προσέγγιση της Μουσικής στο Νηπιαγωγείο πρέπει να εξασφαλίζει ότι η ακρόαση και η εφαρ-μογή της γνώσης και κατανόησης αναπτύσσονται μέσα από τις συσχετιζόμενες δεξιότητες της εκτέ-λεσης (έλεγχος ήχων μέσω τραγουδιού και παιξίματος οργάνου), μουσικής δημιουργίας (δημιουργία και ανάπτυξη μουσικών ιδεών) και αξιολόγησης (εκτίμηση και αναθεώρηση της εργασίας τους), όπως αυτά αναλύονται στο πρόγραμμα (Υ.Π.Ε.Π.Θ., 2002)

Η δραστηριότητα της Εκτέλεσης καλύπτει το φάσμα της φωνητικής και ενόργανης μουσικής όπου οι μαθητές εκτελούν συνθέσεις ατομικά ή ομαδικά με τη φωνή, το σώμα και μουσικά όργανα στην τάξη τους και σε ευρύτερα ακροατήρια (σχολείο, γονείς, κοινότητα). Μέσα από την Εκτέλεση καλλιεργούνται δεξιότητες ελέγχου του παραχθέντος ήχου καθώς και της απόδοσης/ερμηνείας της μουσικής διαφόρων ειδών και στυλ, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην

απόλαυση της μουσικής. Επίσης, η Εκτέλεση περιλαμβάνει τη χρήση σημειογραφίας καθώς είναι πολύ σημαντική για την απόδοση μιας μουσικής σύνθεσης.

ΦΩΝΗ

Αν αναπτύσσεται με συνέπεια, το τραγούδι, και γενικότερα η μουσική, αποτελεί μια κεντρική πηγή για την εκτέλεση, τη σύνθεση – δημιουργία. Το υλικό που θα επιλεγεί επιβάλλεται να αναπτύσσεται προοδευτικά ως προς τις απαιτήσεις πάνω στη φωνή, ειδικότερα σε σχέση με τις δυνατότητες της φωνής της παιδικής ηλικίας. Στις μικρές ηλικίες θα πρέπει η έκταση των μελωδιών που θα χρησιμοποιηθούν να είναι περιορισμένη. Σύμφωνα με το ΥΠΕΠΘ (2002), χρησιμοποιείται ο όρος “σημειογραφία” για να γίνει αναφορά σε κάθε μέσο έκφρασης των στοιχείων της μουσικής σε γραπτή μορφή. Τα μικρά παιδιά αποκτούν μια ιδέα των μουσικών στοιχείων (π.χ. του ψηλού /χαμηλού, δυνατού /σιγανού, μεγάλης διάρκειας /μικρής διάρκειας κ.ά.) μέσα από την επαναλαμβανόμενη παραγωγή και ακρόαση ήχων. Έτσι, για παράδειγμα, οι διαφορές στο ηχόχρωμα μπορούν να αποδοθούν με τη χρήση διαφορετικών χρωμάτων και οι διαφορές στη δυναμική (διαβαθμίσεις έντασης) με τη χρήση σχημάτων ποικίλου μεγέθους (π.χ. μικροί και μεγάλοι κύκλοι). Μέσα από τέτοιους σχεδιασμούς και επινοήσεις τα παιδιά δύνανται να φτάσουν να αναγνωρίσουν την ανάγκη να καταγράψουν τη μουσική που δημιουργούν και να προσπαθήσουν να ανταποκριθούν σε αυτήν την απαίτηση (ΥΠΕΠΘ, 2002).

Η άποψη ότι το «τραγούδι είναι για τους λίγους που έχουν καλή φωνή» αποτελεί απόρροια παλαιότερων προσεγγίσεων στη μουσική και ένας μύθος που πρέπει να καταρριφθεί. Το τραγούδι είναι για όλους τους μαθητές και είναι σημαντικό να μπορούν να το χρησιμοποιούν ως μέσο κοινωνικοποίησης και έκφρασης των συναισθημάτων τους σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής. Το Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής προωθεί την καλλιέργεια των φωνητικών δεξιοτήτων των παιδιών με μεθοδική διδασκαλία του τραγουδιού, ξεκινώντας από το νηπιαγωγείο. Ιδιαίτερη σημασία για την επιτυχία των παιδιών στην απόκτηση φωνητικών δεξιοτήτων έχει η καταλληλότητα των τραγουδιών που επιλέγονται: να ανταποκρίνονται στο φωνητικό εύρος των παιδιών κάθε βαθμίδας, να μην έχουν δύσκολα διαστήματα και ρυθμικές αξίες, το περιεχόμενό τους να είναι κατάλληλο για την ηλικία των παιδιών και κοντά στα ενδιαφέροντά τους και τις δικές τους επιλογές. Είναι επιπλέον σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη κατά το σχεδιασμό του μαθήματος και οι νέες τεχνολογίες (π.χ. διαδίκτυο, караόκε, κ.ά.) οι οποίες προσδίδουν μια άλλη διάσταση στο παιδικό τραγούδι.

Στις πρώτες βαθμίδες δίνεται έμφαση στο φωνητικό παιχνίδι και στον πειραματισμό με τη φωνή. Ταυτόχρονα με τα παιδικά τραγουδάκια τα οποία τα παιδιά διδάσκονται στο σχολείο, προτείνεται μια σειρά από απλά τραγούδια/ ασκήσεις τα οποία αρχίζουν με δύο φθόγγους, στη συνέχεια με τρεις και καταλήγουν στην πεντατονική κλίμακα, για μεθοδική ανάπτυξη φωνητικών δεξιοτήτων.

ΟΡΓΑΝΑ

Η εξοικείωση των παιδιών με τα μουσικά όργανα πραγματοποιείται βαθμιαία, με τη συμβολή της νηπιαγωγού μέσα από ποικίλα μουσικά παιχνίδια που κάθε φορά θα μετατρέπονται και θα εμπλουτίζονται ανάλογα με τις ανάγκες των διαφόρων δραστηριοτήτων και θα προσφέρουν στα παιδιά ευκαιρίες για συγχρονισμό στο ρυθμό χτυπήματος, ετοιμότητα και την ανάπτυξη συνεργατικού πνεύματος στη δημιουργία μιας αυτοσχέδιας μουσικής σύνθεσης (Χειμώνα, 2008).

Σύμφωνα με τα το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου (2010), κύριο μέλημα στη χρήση οργάνων σε όλες τις βαθμίδες της μουσικής εκπαίδευσης αποτελεί οι μαθητές να έχουν όσο το δυνατόν περισσότερες εμπειρίες με μουσικά όργανα, να τα αγαπήσουν και να τα χρησιμοποιούν τόσο εντός όσο και εκτός του σχολείου ως μέσο εκτέλεσης της μουσικής και μέσο με το οποίο έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν τις μουσικές ιδέες και δημιουργίες τους. Προτείνεται η χρήση των οργάνων Orff και η μεθοδική διδασκαλία στα συγκεκριμένα όργανα. Ο αυλός επίσης αποτελεί ένα όργανο εύκολο στη χρήση και στη μεταφορά του από και προς το σπίτι, με χαμηλό κόστος για την οικογένεια, αλλά δεν αποτελεί , σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, υποχρεωτικό μουσικό όργανο.

Στην πρώτη βαθμίδα η ενασχόληση με τα όργανα είναι εμπειρική. Οι μαθητές μαθαίνουν να κρατούν σωστά και να χειρίζονται, με κινήσεις που επιτρέπει η σωματική τους ανάπτυξη και οι ικανότητες συντονισμού χεριού-ματιού, κρουστά όργανα τάξης και επιλεγμένα όργανα Orff. Δίνεται έμφαση στο σώμα ως μουσικό όργανο και στον πειραματισμό με ήχους που μπορούν να παραχθούν από αυτό. Η ενασχόληση με τα όργανα γίνεται πιο μεθοδική με την εισαγωγή της ευρωπαϊκής σημειογραφίας από το τέλος της Α' βαθμίδας (Β' Δημοτικού) και μετά. Εδώ τίθενται οι βάσεις για τον ορθό χειρισμό των οργάνων και την παραγωγική χρήση τους. Στις επόμενες δύο βαθμίδες παρουσιάζονται ή/και καλλιεργούνται οι τεχνικές εκτέλεσης σε διάφορα όργανα (όργανα συμφωνικής ορχήστρας, ηλεκτρονικά όργανα, MIDI keyboards, παραδοσιακά όργανα, όργανα από άλλες χώρες, αυτοσχέδια όργανα) σε μεγαλύτερο βάθος. Είναι πολύ σημαντικό, σε όλες τις βαθμίδες, οι μαθητές να ηχογραφούν τις εκτελέσεις τους,

να τις αξιολογούν και να δέχονται τα σχόλια άλλων με σκοπό τη βελτίωσή τους. Οι μαθητές ενθαρρύνονται να παίζουν ομαδικά με συναίσθηση του ρόλου τους σε αυτές, αλλά και ατομικά (σόλο). Ενθαρρύνονται παράλληλα να παίζουν σε εκδηλώσεις εκτός σχολικού χώρου και μαζί με άλλους ερασιτέχνες μουσικούς και καλλιτέχνες.

ΣΥΝΘΕΣΗ

Ιδιαίτερα σημαντική συμβολή του μαθήματος της Μουσικής είναι η ανάπτυξη της ικανότητας των μαθητών να χρησιμοποιούν τις μουσικές δεξιότητες και γνώσεις που απέκτησαν σε δικές τους, καινούργιες δημιουργικές εργασίες. Μέσα από τις δραστηριότητες του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης (με φωνή, όργανα, κίνηση ή/και με χρήση τεχνολογίας) αναπτύσσεται η δημιουργικότητα των μαθητών και τους πεσφέρεται ένα μέσο αυτοέκφρασης και επικοινωνίας με τους άλλους. Οι μαθητές επιλέγουν και επεξεργάζονται ένα μεγάλο εύρος ηχογόνων πηγών, καλλιερώντας ταυτόχρονα την κριτική σκέψη μέσα από τις διάφορες επιλογές που επιβάλλεται να κάνουν για το συνδυασμό των στοιχείων της Μουσικής, ούτως ώστε να αποδώσουν και να μεταδώσουν με τον καλύτερο τρόπο μουσικές ιδέες, εικόνες και συναισθήματα.

Ο αυτοσχεδιασμός και η σύνθεση παρέχουν ευκαιρίες ανάδειξης της δημιουργικότητας των παιδιών και καλλιέργειας της πρωτοτυπίας. Ο αυτοσχεδιασμός είναι η αυθόρμητη δημιουργία μουσικής χωρίς οποιαδήποτε πρόθεση για αναθεώρηση ή βελτίωση, είναι μια δημιουργία της στιγμής η οποία αποδεσμεύει το μαθητή από τη σημειογραφία και τους περιορισμούς της. Ο αυτοσχεδιασμός μπορεί να είναι κινητικός, φωνητικός ή με όργανα. Η σύνθεση αναφέρεται στη δημιουργία μουσικής όπου υπάρχουν δυνατότητες πειραματισμού, επιλογής, απόρριψης, διόρθωσης, βελτίωσης, μέχρι την κατάληξη στο επιθυμητό αποτέλεσμα και τέλος καταγραφής της τελικής μορφής της σύνθεσης. Αμφότερες οι μορφές είναι εξίσου σημαντικές και πρέπει να ξεκινούν από την πρώτη βαθμίδα.

Κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό οι μαθητές, σε ομάδες ή εξατομικευμένα, μέσα από το ρόλο του εκτελεστή και του συνθέτη, να αποκτήσουν παράλληλα και δεξιότητες παρουσίασης των μουσικών προϊόντων τους σε επαγγελματικού επιπέδου συνθήκες, ανάλογα πάντα με τη βαθμίδα τους.

ΒΙΩΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Το Πρόγραμμα Σπουδών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού εστιάζει στη βιωματική συμμετοχή των μαθητών σε ποικίλες μουσικές εμπειρίες. Η θεωρία γίνεται κατανοητή μέσα από βιωματικές εμπειρίες των μαθητών/τριών με τη νέα έννοια/δεξιότητα, αξιοποιώντας πάντοτε κατάλληλα και κτίζοντας πάνω στην προϋπάρχουσα γνώση και στα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών. Προωθείται η μάθηση σε πραγματικά περιβάλλοντα ή προσομοιώσεις πραγματικών περιστάσεων μουσικής επικοινωνίας. Στόχος μας είναι η ενεργός εμπλοκή του μαθητή και η μετατόπιση από τη διδασκαλία (όπου πρωταγωνιστής είναι ο εκπαιδευτικός) στη μάθηση (όπου πρωταγωνιστής είναι ο μαθητής) μέσα από την φθίνουσα καθοδήγηση (fading scaffolding).

Η γνώση αποκτιέται μέσα από την εξερεύνηση και παρέχονται ευκαιρίες στους μαθητές να αναλύσουν, να πειραματιστούν και να εξεύρουν λύσεις μέσα από τη χρήση δραστηριοτήτων παιγνιώδη τύπου. Η καινούργια γνώση παρουσιάζεται σταδιακά στους μαθητές μέσα από τα τρία επίπεδα αναπαράστασης της γνώσης που προτείνει ο Bruner: το πραξιακό, το εικονικό και το συμβολικό (στην πρώτη βαθμίδα και ειδικά στο νηπιαγωγείο και στην Α΄ τάξη Δημοτικού, οι μουσικές εμπειρίες των παιδιών εμπίπτουν ως επί το πλείστον στο πραξιακό και στο εικονικό επίπεδο). Έχοντας ως βασική αρχή ότι δουλεύουμε από το γνωστό στο άγνωστο, από το απλό στο σύνθετο, από το όλο στο επιμέρους και από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο, δίνουμε συνεχώς ευκαιρίες στους μαθητές μας, μέσα από λίγα λόγια και υποδείξεις και μέσα από ενεργή συμμετοχή σε μουσικές δραστηριότητες, να ανακαλύψουν τη νέα γνώση. Προτείνονται η μέθοδος εργασίας project (σχέδιο εργασίας) που προάγει κυρίως την ενεργητική βιωματική μάθηση και μπορεί να εφαρμοστεί σε κάθε βαθμίδα της εκπαίδευσης.

Βασική θεωρία του Bruner είναι σύμφωνα με τους Χατζηανδρέου, Καπούτσο και Σκουρή (2015) ότι ο κάθε άνθρωπος μαθαίνει με τρόπο ενεργό χτίζοντας στην προηγούμενη γνώση. Ο καθένας διαλέγει πληροφορίες και μετασχηματίζει, κατασκευάζει θεωρίες και παίρνει αποφάσεις με μια γνωστική δομή, η οποία προσδίδει τη σημασία και την οργάνωση στην εμπειρία. Με τους μαθητές πρέπει να συμμετάσχουμε σε έναν ενεργό διάλογο και ο στόχος των εκπαιδευτικών είναι να μεταφράσουν τις πληροφορίες που μαθαίνονται σε ένα σχήμα κατάλληλο για την τρέχουσα κατάσταση κατανόησης του μαθητή.

Θεωρείται επίσης πολύ σημαντικό οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με άτυπες μαθησιακές μεθόδους που χαρακτηρίζουν τις διαδικασίες παραγωγής, διάδοσης και πρόσληψης

συγκεκριμένων μουσικών ειδών και στυλ. Τέτοιες άτυπες μέθοδοι, όπως για παράδειγμα το να εκτελέσουν οι μαθητές ένα κομμάτι χωρίς την παρουσία σημειογραφίας, μόνο «με το αυτί», συμβάλλουν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων ακρόασης των μαθητών. Η μουσική σημειογραφία δεν είναι αυτοσκοπός στο μάθημα της Μουσικής. Αντίθετα, εισάγεται όταν είναι απαραίτητη για να ενισχύσει τη μάθηση, και πάντα εφόσον προηγηθεί η βιωματική επαφή των μαθητών με την νέα έννοια. Ακολουθείται η προσέγγιση «ο ήχος προηγείται του συμβόλου» (sound before symbol).

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ

Όπως είχε επισημάνει ο Figel (2009), τόσο η δημιουργικότητα όσο και η ικανότητα για καινοτομία αποτελούν θεμελιώδη γνωρίσματα του ανθρώπου, τα οποία είναι εγγενή σε όλους μας. Οι πολίτες της Ευρώπης θα κατανοήσουν καλύτερα το γεγονός ότι με την προώθηση των ανθρώπινων ταλέντων και της ικανότητας των ανθρώπων να καινοτομούν, μπορούμε ενεργά να διαμορφώσουμε μια Ευρώπη προς το καλύτερο, να συμβάλουμε στην πλήρη ανάπτυξη τόσο του οικονομικού όσο και του κοινωνικού δυναμικού της (Χατζηλουκά – Μαυρή, 2009).

Η δημιουργικότητα εμπλέκει ευφάνταστους και επινοητικούς τρόπους σκέψης και πράξης, με αποτέλεσμα να δημιουργείται κάτι καινούριο για το μαθητή, το οποίο να έχει αξία σε συγκεκριμένο περιβάλλον. Η δημιουργικότητα δεν είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα των λίγων και χαρισματικών ατόμων αλλά πρέπει να καλλιεργηθεί ως στάση και να αναπτυχθεί ως δεξιότητα σε όλους τους/τις μαθητές μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία και μέσα από όλα τα γνωστικά αντικείμενα. Το να μπορούν ο μαθητές να εφαρμόσουν γνώσεις και δεξιότητες με νέους τρόπους για να επιτύχουν ένα στόχο, προϋποθέτει δημιουργική σκέψη και μια σειρά διεργασιών όπου κατανοούν το νέο «πρόβλημα», μεταφέρουν τη κατακτηθείσα γνώση/δεξιότητα στο καινούριο περιβάλλον, πειραματίζονται και μέσα από επαναλαμβανόμενες προσπάθειες οδηγούνται τελικά στη λύση προβλήματος. Στο μάθημα της Μουσικής επιδιώκεται η ανάπτυξη της δημιουργικότητας των μαθητών/τριών μέσα από ποικιλία δραστηριοτήτων και εμπειριών.

Η δημιουργικότητα, τις τελευταίες δεκαετίες αποτελεί απαραίτητη πτυχή του μαθήματος της Μουσικής και θεωρείται ένας πολύ καλός τρόπος να εκφράσει κανείς ιδέες και συναισθήματα, να αφήσει ελεύθερη τη φαντασία του, να εμπλακεί σε καταστάσεις λύσης προβλήματος και στη λήψη μουσικών αποφάσεων, να καλλιεργήσει την αποκλίνουσα σκέψη, να νιώσει τη χαρά της δημιουργίας.

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Σύμφωνα με τους Ναθαναήλ και Πασχαλιά (2014), η συνεργασία ανάμεσα στους παράγοντες που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία (εκπαιδευτικούς, μαθητές, γονείς, στελέχη εκπαίδευσης), αποτελεί βασικό μοχλό για την άνοδο του επιπέδου παρεχόμενης εκπαίδευσης και την εμφάνιση καλύτερων αποτελεσμάτων σε όλα τα επίπεδα.

Η μουσική διδασκαλία η οποία βασίζεται στην ομαδοσυνεργατική μάθηση επικεντρώνεται στη μουσική αλληλεπίδραση ανάμεσα στους/στις μαθητές/τριες. Ο εκπαιδευτικός αναλαμβάνει να καθοδηγήσει τους/τις μαθητές/τριες προς τη σωστή κατεύθυνση, επιβλέποντας τη μάθηση και τις μουσικές διεργασίες, λειτουργώντας ταυτόχρονα ως μοντέλο σε ένα περιβάλλον αλληλεπίδρασης και μάθησης. Οι μαθητές/τριες αναλαμβάνουν ένα μέρος του ρόλου του εκπαιδευτικού, αποτελούν μοντέλο ο ένας για τον άλλον, βοηθούν ο ένας τον άλλον ώστε να αποκτήσουν μουσικές δεξιότητες και γνώσεις (reciprocal teaching). Η πρόκληση στην προσέγγιση αυτή της μουσικής διδασκαλίας και μάθησης, είναι η βέλτιστη ενεργοποίηση της μουσικής δραστηριότητας των παιδιών, της μουσικής φαντασίας και της μαθησιακής διεργασίας. Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον οι μαθητές/τριες αναλαμβάνουν με φυσικό τρόπο μια ποικιλία μουσικών ρόλων και καθηκόντων.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

Οι εκπαιδευτικοί μουσικής καλούνται να εντάξουν στο τρίπτυχο των μουσικών δραστηριοτήτων δεξιότητες κριτικής σκέψης, δίνοντας στη διδασκαλία μια άλλη διάσταση. Τα τελευταία χρόνια η παροχή πληροφοριών από τον εκπαιδευτικό και η απομνημόνευση έχουν αντικατασταθεί με τη συνεχή και βιωματική δραστηριοποίηση των μαθητών. Η παρατήρηση, η αναγνώριση, η ανάκληση, η ανάλυση, η σύγκριση, η ταξινόμηση, η κατηγοριοποίηση, η διάταξη, η ιεράρχηση, η υπόθεση, το συμπέρασμα, η διευκρίνιση, η πρόβλεψη, η λήψη απόφασης, η επεξήγηση, η διαλεκτική αντιπαράθεση, η φαντασία, η τεκμηρίωση, οι συσχετίσεις δεδομένων, οι επεξηγήσεις, η αιτιολόγηση, η εξάσκηση της αποκλίνουσας και συγκλίνουσας σκέψης, η δημιουργικότητα και η εφευρετικότητα είναι μερικές από τις δεξιότητες Κριτικής Σκέψης που μπορούν να διεισδύσουν περαιτέρω στο μάθημα της Μουσικής μέσω μεγάλης ποικιλίας στρατηγικών, έχοντας ως απώτερο στόχο τη βελτίωση της ποιότητας σκέψης των μαθητών. Οι μαθητές αποκτούν συνεπώς, ένα ευρύ μουσικό πνεύμα και αντιμετωπίζουν κριτικά τη μουσική.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Στην προσχολική εκπαίδευση οι επιστήμες, τα γνωστικά αντικείμενα, υφίστανται μόνο ως περιεχόμενο για να εξυπηρετούν τον παιδαγωγό στο σχεδιασμό των δραστηριοτήτων και ασφαλώς δεν έχουν τη μορφή και τα αυστηρά διακριτά όρια που συναντάμε στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Στόχοι και περιεχόμενο αναδεικνύονται μέσα από ενδεικτικές δραστηριότητες κατάλληλες για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Η διαθεματικότητα προσφέρεται ως μέθοδος εργασίας για το χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης, ενώ παράλληλα διασφαλίζεται μέσα από την έμφαση που δίνεται στη διαδικασία, η σπουδαιότητα των γνώσεων που προϋποθέτουν και παράγουν αυτές οι διαδικασίες. Οι στόχοι των προγραμμάτων διαθεματικής προσέγγισης για το Νηπιαγωγείο, οδηγούν σε κατάλληλα αναπτυξιακές πρακτικές, χρήσιμες και διερευνητικές δραστηριότητες που είναι σημαντικές για τα παιδιά, ούτως ώστε να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους, να κοινωνικοποιηθούν και να γνωρίσουν τον κόσμο (Κιτσαράς, 2004).

Στόχο των σύγχρονων αναζητήσεων στην εκπαίδευση αποτελεί η διασύνδεση της σχολικής γνώσης με τη βιωματική εμπειρία του παιδιού την οποία αποκτά στον ενιαίο κόσμο όπου κινείται. Οι διαθεματικές και διεπιστημονικές διδακτικές προσεγγίσεις επιχειρούν να πετύχουν την υπέρβαση των διαχωριστικών ορίων που έχουν τεθεί από τους διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους στη διάρκεια των ετών, προκειμένου να επιτευχθούν μορφές συνεργασίας και σύμπραξης μεταξύ των διδασκομένων μαθημάτων με σκοπό την ενιαία προσέγγιση μιας θεματικής ενότητας από όλες τις δυνατές πλευρές.

Η Μουσική συνιστά ένα μάθημα που εύκολα συνεργάζεται με όλα σχεδόν τα γνωστικά αντικείμενα του αναλυτικού προγράμματος. Πολύ συχνά χρησιμοποιείται για να «ζωντανέψει» άλλα μαθήματα, να δημιουργήσει μια ευχάριστη ατμόσφαιρα, να κινητοποιήσει το ενδιαφέρον των μαθητών. Οι επιμέρους στόχοι του μαθήματος της Μουσικής, όπως περιγράφονται αναλυτικότερα στη συνέχεια, μπορούν να εξυπηρετηθούν και με την επιλογή διαφορετικών διαθεματικών προσεγγίσεων που συνήθως κάνουν χρήση εργαλείων όπως είναι η μέθοδος project, δημιουργικές ομαδικές εργασίες, κ.ά.

Κάθε προσέγγιση διαθεματική ή διεπιστημονική είναι σημαντικό να οργανώνεται με προσοχή προκειμένου οι στόχοι να είναι ξεκάθαροι ώστε να επιτευχθούν ουσιαστικές διασυνδέσεις μεταξύ των συνεργαζόμενων αντικειμένων και να προαχθούν γνωστικοί στόχοι και ανάπτυξη δεξιοτήτων σε όλα τα εμπλεκόμενα πεδία. Ο εκπαιδευτικός επιβάλλεται να αποσαφηνίσει με επάρκεια τις έννοιες και να προσδιορίσει επακριβώς τους επιδιωκόμενους στόχους σε

θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο ώστε να αποτραπεί η μονοσήμαντη και καλλωπιστική παρουσία της μουσικής. Ο συνδυασμός λοιπόν των τεχνών αποτελεί πρόσφορο έδαφος για τη δημιουργία διαθεματικών και διεπιστημονικών προσεγγίσεων. Παραδείγματα τέτοιων προσεγγίσεων είναι η οργάνωση μιας θεατρικής παράστασης ή ενός μιούζικαλ, κ.ά.

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ

Όπως αναφέρεται στον Simon (1985), η διαφοροποίηση προϋποθέτει την εφαρμογή διαφορετικών προγραμμάτων σε ποικίλες ομάδες ή άτομα. Ουσιαστικά αποτελεί μια ευέλικτη προσέγγιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας η οποία μπορεί να προσφέρει προκλήσεις και ενδιαφέρον σε μια ομάδα ανθρώπων στην οποία δύναται να διαπιστώσει κανείς ένα ευρύ φάσμα ικανοτήτων και εμπειριών. Η διαφοροποίηση δεν εφαρμόζεται μόνο ανά μαθητή, αλλά και σε ομάδες μαθητών με παρόμοια ενδιαφέροντα ή ανάγκες (Νάνου, 2007).

Η διαφοροποίηση συνιστά μια διαδικασία μέσα από την οποία διδάσκουμε διαφορετικούς μαθητές με ποικίλους και ιεραρχημένους - βάσει κριτηρίων - τρόπους, μέσα και διαδικασίες, προκειμένου να ανταποκριθούμε στις διαφορετικές ανάγκες των μαθητών που συνυπάρχουν σε τάξεις μικτής ικανότητας. Η διδασκαλία της Μουσικής είναι δυνατόν να διαφοροποιηθεί έτσι ώστε περισσότεροι μαθητές/ τριες να κατανοήσουν το τι διδάσκουμε, να προοδεύσουν και να βιώσουν το αίσθημα της επιτυχίας με την κατάκτηση της γνώσης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί χρησιμοποιώντας ποικιλία δραστηριοτήτων οι οποίες να απευθύνονται σε όλους τους τύπους νοημοσύνης, συμπεριλαμβάνοντας τα ενδιαφέροντα και τη μουσική κουλτούρα των παιδιών στο μάθημα, δημιουργώντας μαθήματα τα οποία να απευθύνονται σε όλη την έκταση των επιπέδων τα οποία συνήθως παρατηρούνται μέσα σε μια τάξη, σχεδιάζοντας μαθησιακές προκλήσεις και για τον χαρισματικό και για τον αδύναμο μαθητή εξίσου.

ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Σε ένα δημοκρατικό και ανθρώπινο σχολείο λαμβάνονται υπόψη οι μαθησιακές ανάγκες κάθε μαθητή ξεχωριστά. Συγκεκριμένα, των παιδιών με ειδικές ανάγκες (μαθησιακές δυσκολίες, προβλήματα συμπεριφοράς, συναισθηματικής και κοινωνικής ανάπτυξης, επικοινωνίας), παιδιών με αναπηρίες (αισθητηρίων οργάνων και άκρων), παιδιών από εθνικές μειονότητες, ταξιδιωτών, αιτητών ασύλου, προσφύγων, παιδιών από διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά στρώματα και παιδιών που μιλούν γλώσσες άλλες της ελληνικής.

Όπως αναφέρεται στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου (2010), βασικές αρχές της ένταξης στο μάθημα της μουσικής είναι:

- Κάθε παιδί θεωρείται με βάση την ιδιαιτερότητά του και αντιμετωπίζεται ως πρόσωπο που αξίζει να αποκτήσει τα βασικά εφόδια της μουσικής παιδείας, χωρίς προκαταλήψεις.
- Κάθε μαθητής/τρια διδάσκεται μαζί με τους άλλους μαθητές/τριες και έχει ίσες ευκαιρίες όπως επίσης ευκαιρίες να βιώνει την επιτυχία στο μάθημα της μουσικής.
- Οι ιδιαιτερότητες του κάθε παιδιού με ειδικές ανάγκες όπως και οι ιδιαίτερες συνθήκες του οικογενειακού και άμεσου περιβάλλοντος του κάθε παιδιού πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά το σχεδιασμό του μαθήματος και το μαθησιακό περιβάλλον να διέπεται από σεβασμό στην αξιοπρέπειά του παιδιού.
- Το μάθημα της μουσικής πρέπει να αποσκοπεί πρωταρχικά στην προαγωγή της επικοινωνίας και της κοινωνικής προσαρμογής κάνοντας χρήση όσο το δυνατό περισσότερων αισθήσεων ως καναλιών επικοινωνίας.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Η παραδοσιακή μουσική και το τραγούδι συνιστούν ένα πολυσύνθετο φαινόμενο, το οποίο, δύναται να θεωρηθεί ως η δημιουργική δύναμη ενός λαού και ο καθρέφτης της ψυχοσύνθεσης και του πολιτισμικού του επιπέδου, καθώς επίσης και των παραδόσεων και των ιστορικών του γεγονότων, βοηθώντας έτσι ουσιαστικά στη διαμόρφωση ισχυρών και συνεκτικών δεσμών μεταξύ ενός λαού με τις ρίζες του και αποτελώντας σημείο αναφοράς και σύμβολο του αρχέγονου πολιτισμού και της παραδοσιακής του ταυτότητας (Λαπαθιώτη, 2015).

Στο Πρόγραμμα Σπουδών δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη γνώση, αποδοχή και προώθηση του μουσικού πολιτισμού της Κύπρου και του ευρύτερου ελληνισμού. Μέσα από τη γνώση και την ενίσχυση της μουσικής ταυτότητας και πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου και της Ελλάδας θα μπορέσουμε να αποδεχτούμε άλλους λαούς και πολιτισμούς και να είμαστε συν-κοινωνοί του ευρωπαϊκού και παγκόσμιου μουσικού γίγνεσθαι.

ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ

Τα σχολεία δέχονται πλέον μαθητές από όλες τις εθνικότητες και καλούνται να αντιμετωπίσουν νέα προβλήματα –τόσο μαθησιακά όσο και κοινωνικά- τα οποία προκύπτουν από τη συνύπαρξη μαθητών με έντονη διαφορετικότητα.

Συνεπώς είναι απαραίτητη μια διαφορετική προσέγγιση της μέχρι τώρα εκπαίδευσης με περισσότερο πολιτισμικό και λιγότερο εθνοκεντρικό χαρακτήρα. Αυτό ασφαλώς δε σημαίνει

σε περίπτωση υποβιβασμό του πολιτισμού της χώρας μας αλλά ισότιμη αντιμετώπιση όλων των πολιτισμών προκειμένου να επιτευχθεί αρμονική συνύπαρξη των μαθητών και δημιουργία ατόμων με κριτικό και δημιουργικό πνεύμα, μέσα από την παροχή ίσων ευκαιριών και δημοκρατικών διαδικασιών (Δανοχρήστου, 2012).

Μια ισορροπημένη μουσική παιδεία θα πρέπει να δημιουργεί καταστάσεις μουσικής επικοινωνίας εντός και εκτός σχολικού χώρου, με τις οποίες να προάγει και να προωθεί το μουσικό πλουραλισμό στο πλαίσιο του οποίου θα μπορούν να γίνουν αποδεκτές, να συνυπάρξουν και να εδραιωθούν μαζί πολλές εθνικές και πολιτισμικές ταυτότητες (σε επίπεδο χωρών, εθνών, πολιτισμών και μικρότερων ομάδων). Ο κάθε μαθητής πρέπει να έχει την ευκαιρία να αναπτύξει τη δική του μουσική ταυτότητα και επομένως, παράλληλα με την γνώση του «άλλου» να καλλιεργείται η γνώση του «εαυτού», η ανάπτυξη δηλαδή μιας ισχυρής προσωπικής ταυτότητας. Οι εκπαιδευτικοί έχουν την ευθύνη να προσδίδουν έμφαση σε όλο το κοινωνικοπολιτιστικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε η μουσική ενός έθνους/ πολιτισμού, έτσι ώστε να αποφεύγεται το φαινόμενο της μελέτης της μουσικής των άλλων λαών ως «εξωτικό αντικείμενο» (tokenism). Η διαπολιτισμική αγωγή στη Μουσική επιβάλλεται να συνδυάζεται με την οργανογνωσία, την προφορική μουσική παράδοση, την τέχνη, το χορό, την ποίηση και το θέατρο για να προσφέρει μια ολοκληρωμένη εμπειρία της κουλτούρας και να διανθίζεται από αυθεντικές μουσικές εμπειρίες και καταστάσεις πραγματικής μουσικής επικοινωνίας, όπου αυτό είναι εφικτό (ΥΠΠ, 2010).

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Η συνεργασία με την κοινότητα είναι ένας από τους στόχους του Προγράμματος Σπουδών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου, αναγνωρίζοντας τη μεγάλη σημασία που έχουν τέτοιου είδους μουσικές εμπειρίες στη διδασκαλία και μάθηση στο μάθημα της Μουσικής και στην καλλιέργεια θετικών στάσεων για το μάθημα. Στο πλαίσιο ενός ανοιχτού σχολείου φιλοξενούνται καλλιτέχνες, οργανώνονται project σε συνεργασία με διάφορους πολιτιστικούς φορείς και την κοινότητα, παρουσιάζεται η δουλειά των παιδιών εκτός σχολείου σε συνθήκες παράστασης κ.ά. (ΥΠΠ, 2010).

ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων σε σχέση με τα ηλεκτρονικά μουσικά όργανα, τις συσκευές, τη χρήση του υπολογιστή και των τηλεπικοινωνιών στη μουσική και γενικότερα, αποτελεί στόχο της σύγχρονης μουσικής εκπαίδευσης. Ωστόσο, η χρήση των νέων

τεχνολογιών γίνεται στο πλαίσιο εξυπηρέτησης των μουσικών στόχων του αναλυτικού προγράμματος και μέσα από παιδαγωγικές προσεγγίσεις που προάγουν την κριτική, αναλυτική και δημιουργική σκέψη, τη συνεργατική μάθηση, την αυτενέργεια, τη λήψη πρωτοβουλιών, την εξερεύνηση και τον πειραματισμό. Η τεχνολογία μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες που προηγουμένως δεν ήταν εφικτές ειδικά σε τομείς που αφορούν στη δημιουργικότητα, στη διαθεματικότητα, στην ανάπτυξη κινήτρων, στην τόνωση της αυτοεκτίμησης του μαθητή, στην επικοινωνία με ακροατήρια εκτός τάξης και στην εξατομίκευση του μαθήματος. Παρέχει, επίσης, τη δυνατότητα σε πολύ μικρούς μαθητές καθώς και σε μαθητές που δεν διαβάζουν μουσική σημειογραφία να συνθέσουν μουσική, ενώ επιτρέπει στα παιδιά με ειδικές ανάγκες να ξεπεράσουν τους περιορισμούς που επιβάλλει η παραδοσιακή διδασκαλία και μάθηση όπως είναι ο συντονισμός των σωματικών κινήσεων.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Με τον όρο αξιολόγηση γενικότερα περιγράφεται η διαδικασία αποτίμησης της αποτελεσματικότητας και των αποτελεσμάτων μιας συστηματικής και σκόπιμης δραστηριότητας, όπου βασική προϋπόθεση για την αξιοπιστία της είναι να έχουν υιοθετηθεί ξεκάθαρα κριτήρια και να έχουν προσδιοριστεί συστηματικές και ελεγχόμενες διαδικασίες (Δεληγιάννη, 2002).

Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση αποτελεί ένα πολύ ισχυρό διδακτικό εργαλείο. Είναι βασικό μέρος της διδασκαλίας, γιατί είναι το μέσο προσδιορισμού του βαθμού επιτυχίας των στόχων. Κύριος σκοπός της αξιολόγησης στο μάθημα της Μουσικής είναι να βοηθήσει τον εκπαιδευτικό να κατανοήσει σε βάθος αυτά που γνωρίζουν οι μαθητές, ώστε να μπορεί να πάρει παιδαγωγικές αποφάσεις, βασισμένες σε πραγματικά δεδομένα. Σημαντικός είναι επίσης ο ρόλος της στην ανατροφοδότησή των μαθητών καθώς και του εκπαιδευτικού με πληροφορίες αναφορικά με τις συνθήκες οι οποίες επικρατούν στη διδασκαλία-μάθηση και με δυσκολίες, αδυναμίες των μαθητών/τριών ώστε να αναπροσαρμόσει τη διδασκαλία. Μία αποδοτική πρακτική αξιολόγηση πρέπει να σχετίζεται πλήρως με όλο το εύρος των διδακτικών στόχων, να ενισχύει τα κίνητρα των μαθητών και τη θέλησή τους για μάθηση, να συνιστά την αφετηρία για δια βίου μάθηση, να διασφαλίζει ότι οι διάφοροι στόχοι της διδασκαλίας της μουσικής τυγχάνουν δίκαιης μεταχείρισης, να προσδιορίζει για τους μαθητές τα αναμενόμενα επίπεδα και να τα κοινοποιεί στους μαθητές.

Το θέμα της αξιολόγησης βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των μουσικοπαιδαγωγών παγκοσμίως. Σε χώρες στις οποίες πραγματοποιείται σοβαρή και σε

έκταση έρευνα για το συγκεκριμένο θέμα, η κριτική και η αμφισβήτηση σχετικά με τα μέσα και τις μορφές αξιολόγησης εξακολουθεί να είναι έντονη. Η καταγραφή των μουσικών γνώσεων, ικανοτήτων και στάσεων του μαθητή θα είναι ακριβής και μετή μόνο αν χρησιμοποιηθούν πολλαπλά μέσα και εργαλεία μέτρησης, ένα ευρύ φάσμα πληροφόρησης με τη χρήση πολλαπλών ειδών αξιολόγησης από διαφορετικές πηγές όπως παρατήρηση, κλίμακες ελέγχου/checklists, ανεκδοτικές καταγραφές, συνεντεύξεις, κλίμακες διαβαθμισμένων κριτηρίων/rubrics, ημερολόγια, φωτο- γραφήσεις, βιντεογραφήσεις, ηχογραφήσεις, φύλλα αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης, εννοιολο- γικοί χάρτες, ηλεκτρονικός υπολογιστής και φάκελος εργασιών- επιτευγμάτων (portfolio) (ΥΠΠ, 2010).

Απαραίτητη ωστόσο προϋπόθεση για την έγκυρη αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της διδασκαλίας είναι η εναρμόνιση των στόχων της διδακτικής διαδικασίας με εκείνους της αξιολόγησης. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να στοχεύει στην ένταξη της αξιολόγησης στο μάθημα με τρόπο δημιουργικό, ώστε, αυτή να αποτελεί οργανικό και εσωτερικό μέρος της διδακτικής πράξης. Στο Πρόγραμμα Σπουδών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην αξιολόγηση του μαθήματος της μουσικής με αναφορά σε σύγχρονες μορφές αξιολόγησης και προτάσεις συγκεκριμένων εργαλεία και αντιπροσωπευτικών παραδειγμάτων.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΟΧΩΝ ΣΕ ΒΑΘΜΙΔΕΣ

Το Πρόγραμμα Σπουδών της Μουσικής προσδίδει ιδιαίτερη έμφαση στην απόκτηση δεξιοτήτων και γνώσεων και στην κατανόηση των εννοιών καθώς και στην καλλιέργεια θετικών στάσεων και συμπεριφορών, μέσω της πρακτικής και βιωματικής ενασχόλησης με τη μουσική. Μέσω των μουσικών δραστηριοτήτων και της μουσικής πράξης, χρησιμοποιώντας ως βάση και ως όχημα τους άξονες και στις παιδαγωγικές αρχές οι οποίες και αναλύθηκαν πιο πάνω.

Οι στόχοι αυτοί στη συνέχεια αναλύονται σε μορφή πινάκων για την κάθε μια από τις τέσσερις βαθμίδες. Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζονται οι δεξιότητες που θέλουμε οι μαθητές να αποκτήσουν σε σχέση με το τρίπτυχο ακρόαση – εκτέλεση – σύνθεση. Ο στόχος που αναφέρεται στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων που αφορούν στη μουσική σημειογραφία δεν αναλύεται ξεχωριστά γιατί ως δραστηριότητα συνδυάζεται πάντα με μία από τις δραστηριότητες του τριπτύχου και επομένως ενσωματώνεται στην ανάλυσή τους.

Στο τέλος του πίνακα για την κάθε βαθμίδα παρατίθενται οι πυρηνικές γνώσεις που θέλουμε οι μαθητές να αποκτήσουν σε σχέση με τις διάφορες μουσικές έννοιες. Οι έννοιες δεν

διδάσκονται με θεωρητικό τρόπο αλλά η κατανόησή τους επιτυγχάνεται μέσα από τη βιωματική συμμετοχή του μαθητή στις δραστηριότητες ακρόασης – εκτέλεσης – σύνθεσης. Οι έννοιες παρουσιάζονται κατηγοριοποιημένες ως εξής:

- έννοιες που αφορούν τη χροιά
- μελωδικές έννοιες
- ρυθμικές έννοιες
- έννοιες υφής και αρμονίας,
- μορφολογικές έννοιες
- εκφραστικές έννοιες και
- έννοιες που αφορούν στοιχεία σημειογραφίας.

Οι μουσικές αυτές έννοιες αναπτύσσονται σε σπειροειδή μορφή τόσο οριζόντια (μέσα από τις δεξιότητες της κάθε βαθμίδας) όσο και κατακόρυφα (μεταξύ των βαθμίδων). Η διδασκαλία των εννοιών αρχίζει βιωματικά, ακολούθως τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τη νέα έννοια εικονικά και τέλος συμβολικά. Στις περιπτώσεις όπου η διδασκαλία μιας έννοιας σε μια βαθμίδα δεν προσεγγίζει και τα τρία επίπεδα αναπαράστασης της γνώσης καταγράφεται δίπλα από τις έννοιες οι λέξεις «βιωματικά» ή/ και «εικονικά».

Ο χωρισμός στις βαθμίδες, η κάθε μία από τις οποίες καλύπτει μια ομάδα τάξεων, έγινε με στόχο την ενίσχυση του ενιαίου χαρακτήρα του αναλυτικού προγράμματος, από την προσχολική ως τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ταυτόχρονα διευκολύνει την ευελιξία του εκπαιδευτικού, ο οποίος μπορεί να κινηθεί τόσο ανάμεσα στις τάξεις όσο και ανάμεσα στις βαθμίδες, ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών του (ΥΠΠ, 2010).

Στην παρούσα έρευνα, η οποία εστιάζεται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, παρουσιάζονται πτυχές που αφορούν στη Μουσική στα Δημόσια Νηπιαγωγεία και στις τάξεις Α' και Β' Δημοτικού.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ Α' ΚΑΙ Β' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΑΚΡΟΑΣΗ

Στα δημόσια νηπιαγωγεία καθώς και στις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού, οι μαθητές και οι μαθήτριες είναι σημαντικό:

- να αναγνωρίζουν ήχους από το περιβάλλον, να τους περιγράφουν και να τους κατηγοριοποιούν ως προς τα χαρακτηριστικά τους (χροιά, ένταση, διάρκεια, ύψος)

- να ανταποκρίνονται ελεύθερα σε μια μουσική ακρόαση με ποικιλία τρόπων (κίνηση, εικαστική έκφραση, λόγο, παντομίμα κλπ.) χωρίς να εστιάζουν απαραίτητα σε συγκεκριμένες μουσικές έννοιες
- να αποδίδουν συγκεκριμένες μουσικές έννοιες σε μια ακρόαση με κίνηση, με όργανα, με φωνή και πολύ απλής μορφής μη- συμβατική σημειογραφία
- να αναγνωρίζουν και να περιγράφουν συγκεκριμένες μουσικές έννοιες μέσα σε μια ακρόαση με τη χρήση κατάλληλης μουσικής ορολογίας
- να ακούν συγκεντρωμένα ένα ευρύ ρεπερτόριο μουσικών ακροάσεων με τη χρήση οδηγού ακρόασης
- να αναγνωρίζουν τη χροιά αντιπροσωπευτικών μουσικών οργάνων από κάθε οικογένεια
- να εκφράζουν τα συναισθήματα, τις απόψεις και τις προτιμήσεις τους για μουσικά έργα
- να αναγνωρίζουν διαφορετικές λειτουργίες της μουσικής στην καθημερινή ζωή και να περιγράφουν τα στοιχεία που την καθιστούν κατάλληλη για τη συγκεκριμένη λειτουργία (π.χ. νανούρισμα, παιγνιδοτράγουδο)
- να αναπτύξουν την ακουστική τους μνήμη, αναγνωρίζοντας, αποκωδικοποιώντας, και αποδίδοντας λεκτικά ή με μη συμβατική σημειογραφία απλά ρυθμικά και μελωδικά σχήματα
- να αξιολογούν συνθέσεις που έχουν δημιουργήσει οι ίδιοι ή συμμαθητές τους δικαιολογώντας την άποψή τους και
- να παρακολουθούν ποικιλία μουσικών δρώμενων (συναυλίες, κοντσέρτα κ.λπ.) και να συμπεριφέρονται ανάλογα με την κατάσταση.

ΦΩΝΗΤΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

Παράλληλα, οι μαθητές και οι μαθήτριες οφείλουν:

1. Να διαχωρίζουν τη φωνή που «μιλά» από τη φωνή που «τραγουδά» και να πειραματίζονται με τη φωνή τους (ψίθυροι, γλιστρήματα κτλ).
2. Να ερμηνεύουν με τη φωνή γραφική παρτιτούρα που περιέχει σύμβολα τονικού ύψους και ρυθμού.
3. Να τραγουδούν διατηρώντας ορθή θέση του σώματος, με καλή άρθρωση και παίρνοντας σωστές αναπνοές.

4. Να τραγουδούν ατομικά και σε ομάδες με μελωδική ακρίβεια, ορθό ρυθμό και σταθερή ταχύτητα, χρησιμοποιώντας το εύρος της φωνής που προβλέπεται για τη βαθμίδα τους, τραγούδια με βαθμό δυσκολίας.
5. Να τραγουδούν εκφραστικά (βλέπε εκφραστικές έννοιες βαθμίδας) και με αίσθηση των φράσεων.
6. Να τραγουδούν απλές μελωδίες με μίμηση.
7. Να εκτελούν ρυθμούς λόγου και απλά παιδικά τραγούδια τα οποία αντιπροσωπεύουν μια ποικιλία μέτρων, τονικότητας, μουσικών ειδών, στυλ, και πολιτισμών, μερικά εκ των οποίων από μνήμης.
8. Να τραγουδούν συγχρονισμένα, ακολουθώντας τις οδηγίες ενός μαέστρου.
9. Να αποδίδουν φωνητικά απλό ρυθμικό κείμενο, χρησιμοποιώντας ένα σύστημα ρυθμικών συλλαβών (π.χ. αυτοσχέδιο ή Kodaly) (ο στόχος αυτός δεν αναπτύσσει τις φωνητικές δεξιότητες των μαθητών, απλά κάνει χρήση της φωνής).

ΧΡΗΣΗ ΟΡΓΑΝΩΝ

Οι μαθητές και οι μαθήτριες είναι ανάγκη:

1. Να πειραματίζονται και να εξερευνούν ελεύθερα μέσα από πολυαισθητηριακές εμπειρίες, διάφορους τρόπους παραγωγής ήχου με το σώμα, ηχογόνα αντικείμενα και μουσικά όργανα.
2. Να διερευνούν τις βασικές μουσικές έννοιες (βλ. προτεινόμενες έννοιες για βαθμίδα 1) με τη χρήση γραφικής παρτιτούρας και ποικιλίας ηχογόνων μέσων.
3. Να αναπτύξουν την ακουστική τους μνήμη εκτελώντας με μίμηση σύντομα ρυθμικά και μελωδικά σχήματα με το σώμα, ηχογόνα αντικείμενα και μουσικά όργανα.
4. Να εκτελούν τον παλμό, το ρυθμό και την έμφαση συνοδεύοντας τραγούδια ή και ορχηστρική μουσική.
5. Να εκτελούν απλά ρυθμικά οστινάτι και μπορντούν σε ρυθμικά και μελωδικά κρουστά όργανα συνοδεύοντας τραγούδια ή/και ορχηστρική μουσική.
6. Να αποκωδικοποιούν από μη συμβατική και συμβατική σημειογραφία και να εκτελούν σε μουσικά όργανα απλά ρυθμικά και μελωδικά σχήματα.

7. Να εξασκούνται και να εκτελούν συντονισμένα σε ομάδα, ακολουθώντας τις οδηγίες του μαέστρου.

8. Να επιδεικνύουν ικανότητες σε βασικές τεχνικές εκτέλεσης σε κρουστά όργανα ακαθόριστου τονικού ύψους, ελέγχοντας τον παραγόμενο ήχο.

9. Να εκτελούν εμπειρικά 2-3 νότες σε μελωδικά όργανα όπως αυλός ή μεταλλόφωνο/ξυλόφωνο, μέσα από χρήση μη συμβατικής σημειογραφίας (εικονική σημειογραφία, δίγραμμα κλπ.).

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ – ΣΥΝΘΕΣΗ

Οι μαθητές και οι μαθήτριες είναι επίσης σημαντικό:

1. Να πειραματίζονται, να επιλέγουν και να οργανώνουν ήχους για να αποδώσουν με μουσική ή/και ηχητικά εφέ συναισθήματα, εικόνες, χαρακτήρες, ιστορίες και γραφικές παρτιτούρες.

2. Να αυτοσχεδιάζουν μικρής έκτασης απαντήσεις σε παρεχόμενες ρυθμικές και μελωδικές ερωτήσεις με όργανα, ηχογόνα αντικείμενα, τη φωνή και το σώμα (body percussion).

3. Να αυτοσχεδιάζουν με κίνηση, φωνή, ηχογόνα αντικείμενα, μουσικά όργανα ή ήχους σώματος προκειμένου να αποδώσουν εκφραστικές, μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές έννοιες

4. Να αυτοσχεδιάζουν φωνητικά μελωδία σε παρεχόμενους στίχους και να προσαρμόζουν δικούς τους στίχους σε γνωστές μελωδίες.

5. Να αυτοσχεδιάζουν ή συνθέτουν μικρά τραγούδια ή μελωδίες εστιάζοντας σε επιλεγμένες μουσικές έννοιες.

6. Να εφευρίσκουν δικό τους κώδικα συμβόλων, γραφικών και μη για να καταγράψουν δικές τους συν- θέσεις με σκοπό την επανεκτέλεση από τους ίδιους ή την εκτέλεση από τρίτους.

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ 1Η ΒΑΘΜΙΑ

ΧΡΟΙΑΣ - Πηγές ήχου (φωνή, ήχοι περιβάλλοντος, ήχοι σώματος, ηχογόνα αντικείμενα και όργανα τάξης

Τρόποι παραγωγής ήχων (π.χ. τρίψιμο, χτύπημα, κούνημα)

Όργανα αντιπροσωπευτικά των 3 οικογενειών (έγχορδα, πνευστά και κρουστά όργανα) τα οποία έχουν σημαντικές διαφορές που μπορούν εύκολα να εντοπίσουν τα παιδιά (π.χ. ύψους: φλάουτο και φαγκότο, βιολί και κοντραμπάσο, μεγέθους: τρομπέτα και τούμπα, υλικού κ.λπ.).

ΜΕΛΩΔΙΚΕΣ - Τονικό Ύψος (ψηλοί, χαμηλοί ήχοι), φθόγγοι βιωματικά μέσα από το τραγούδι(Σολ-μι, λα-σολ-μι, μι-ρε-ντο)

Βιωματικά και εικονικά: ανιούσα, κατιούσα και ισοϋψής μελωδία στο πλαίσιο της πεντατονικής κλίμακας

ΡΥΘΜΙΚΕΣ - Παλμός, ρυθμός, έμφαση, ήχοι μικρής και μεγάλης διάρκειας, παύση

Αξίες: τέταρτο, όγδοα, μισό, παύση τετάρτου)

Βιωματικά: όγδοο παρεστιγμένο με δέκατο έκτο (καλπασμός), Απλά μέτρα 2/4 – 3/4

ΥΦΗΣ ΚΑΙ ΑΡΜΟΝΙΑΣ – Βιωματικά: Οστινάτο, μπορντούν

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΕΣ - Βιωματικά και εικονικά: Φράση, Ερώτηση - απάντηση (call and response).

- Βιωματικά: Διμερής μορφή, Τριμερής μορφή, μορφή Ροντό

ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΕΣ Δυναμική - Σιγανά/ Δυνατά (piano/ forte)

Βιωματικά: σταδιακή αύξηση και μείωση της έντασης

ΡΥΘΜΙΚΗ ΑΓΩΓΗ(ΤΑΧΥΤΗΤΑ) - ΑΡΓΑ / ΓΡΗΓΟΡΑ

Βιωματικά: σταδιακή αύξηση και μείωση της ταχύτητας

Άρθρωση - τρόποι εκτέλεσης: Βιωματικά και εικονικά: Κοφτοί/δεμένοι, γλιστρήματα (glissando)

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΗΜΕΙΟΓΡΑΦΙΑΣ - Πεντάγραμμο, κλειδί του σολ, σημεία επανάληψης, διπλή διαστολή (απλή αναγνώριση).

ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

ΑΞΙΑ / ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

- Σύμφωνα με τον Gardner (1985), η μελέτη της μουσικής νοημοσύνης μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση της ιδιαιτερότητας της τέχνης της μουσικής και ταυτόχρονα να διαφωτίσει τη σχέση της με άλλες μορφές της ανθρώπινης νοημοσύνης. Ο Gardner υποστηρίζει την ύπαρξη μιας αυτόνομης μουσικής νοημοσύνης στη δυτική κουλτούρα, καθώς και σε άλλες κουλτούρες και καταλήγει στη θεώρηση μερικών από τους τρόπους με τους οποίους η μουσική νοημοσύνη μπορεί να αλληλεπιδράσει με άλλες νοητικές ικανότητες του ανθρώπου.

Το νήπιο στηρίζει τις καλλιτεχνικές του δραστηριότητες άλλοτε σε μικρότερο και άλλοτε σε μεγαλύτερο βαθμό, σε μια νοητική διαδικασία κατά την οποία το παιδί αποδίδει νέες σημασίες στα στοιχεία των ποικίλων εμπειριών του, συσχετίζοντας και συνδυάζοντάς τα με διάφορους νέους και πρωτότυπους τρόπους. Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας, που επιτυγχάνεται μέσω της συμβολικής λειτουργίας και της συνδυαστικής ικανότητας του νου, αποτελεί αυτό που ονομάζουμε δημιουργική έκφραση του νηπίου (ΥΠΕΠΘ, 1989).

Ο μεγάλος Ούγγρος μουσικός και συνθέτης, Καθηγητής Zoltan Kodaly, θεωρούσε ότι η μουσική μόρφωση είναι ένα αγαθό εξίσου σημαντικό με τη δυνατότητα ανάγνωσης και γραφής και ότι όλοι οι άνθρωποι πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να την αποκτήσουν. Θεωρούσε ότι η γλώσσα της μουσικής μπορούσε να αγγίξει όλους τους ανθρώπους δίνοντάς τους χαρά και αναβαθμίζοντας την ποιότητα της ζωής τους.

Θα πρέπει να αποτελεί βασική αρχή όλων των ότι η μουσική στο νηπιαγωγείο, αλλά και σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, απευθύνεται σε όλα τα παιδιά και όχι μόνο στα «ταλέντα». Όπως η μουσική είναι για όλα τα παιδιά, έτσι και η μουσική είναι για όλους τους παιδαγωγούς. Με τον ίδιο τρόπο που διδάσκουμε στα παιδιά να γράφουν, χωρίς να είμαστε οι ίδιοι συγγραφείς, έτσι μπορούμε και να τα μάθουμε να συμμετέχουν ενεργά στη μουσική πράξη χωρίς να είμαστε δεξιοτέχνες μουσικοί. Όλοι οι δάσκαλοι, με την κατάλληλη ενημέρωση, μπορούν να διδάξουν μουσική στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Κεντρικός λοιπόν, στόχος της μουσικής αγωγής πρέπει να είναι η μουσική πράξη, η ενεργή συμμετοχή δηλαδή των παιδιών στη μουσική διαδικασία.

Με την εισαγωγή της κίνησης στη μουσική αγωγή, τα παιδιά αναπτύσσουν ένα λεξιλόγιο μουσικών εννοιών, το οποίο συνδέουν άμεσα με συγκεκριμένες κινήσεις, γεγονός που τα βοηθά να αναπτύξουν μια κιναισθητική σχέση με τη μουσική. Η μουσικοκινητική αγωγή έχει σαν στόχο να κατευθύνει την αυθόρμητη κίνηση των παιδιών, ώστε να κατανοήσουν καλύτερα τις μουσικές έννοιες όπως είναι ρυθμός, η μελωδία, η φόρμα και το φραζάρισμα. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η κίνηση μοιράζεται με τη μουσική πολλά κοινά στοιχεία, αφού και οι δύο έννοιες χαρακτηρίζονται από το χρόνο, το χώρο, την ενέργεια και τη ροή ή σύμφωνα με άλλο διαχωρισμό, τον παλμό, τη διάρκεια, τον τονισμό και το τέμπο (Μακροπούλου & Βαρελάς, 2001).

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ: η εξερεύνηση των ήχων, οι πειραματισμοί και οι αυτοσχεδιασμοί είναι ιδιαίτερα δημιουργικές αλλά και διασκεδαστικές δραστηριότητες. Είναι ένα παιχνίδι στο οποίο τα παιδιά αφοσιώνονται πλήρως, συγκεντρώνονται και συνεργάζονται αρμονικά. Το παιχνίδι αυτό εξελίσσεται όσο τα παιδιά ανακαλύπτουν και σταθεροποιούν τις γνώσεις τους για τις ιδιότητες του ήχου και τις μουσικές έννοιες, όσο αναπτύσσεται η ακουστική τους ευαισθησία, όσο αυξάνει η εξοικείωσή τους με τις ηχητικές πηγές, όσο αναπτύσσονται οι δεξιότητές τους στο χειρισμό των ηχητικών πηγών και της φωνής τους. Έτσι, οι δράσεις αρχίζουν από πολύ απλές και σταδιακά γίνονται όλο και πιο σύνθετες, παρέχοντας στα παιδιά την ευκαιρία να εκφραστούν με τους ήχους και τη μουσική.

Οι παιδαγωγοί θα πρέπει να δίνουν ευκαιρίες για παρόμοια παιχνίδια όσο το δυνατόν συχνότερα και να φροντίζουν ώστε τα παιδιά να χρησιμοποιούν όλες τις δεξιότητές τους αλλά και όλες τις μουσικές έννοιες που γνωρίζουν με δημιουργικό τρόπο.

Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ύπαρξη μεγάλης ποικιλίας ηχητικών πηγών. Τα παιδιά πρέπει να έχουν την ελευθερία να ψάξουν και να πειραματιστούν χωρίς πίεση ως προς τη χρονική διάρκεια, τον χώρο ή τον τρόπο. Οι παιδαγωγοί πρέπει να μετακινούνται στην αίθουσα παρατηρώντας το κάθε παιδί και προσφέροντας βοήθεια αν τους ζητηθεί.

ΗΧΟΪΣΤΟΡΙΕΣ: πρόκειται για ιστορίες που πέρα απ' όλα τα άλλα και για ήχους. Απευθύνονται στην ηχητική μας φαντασία. Μας βοηθούν να αντιληφθούμε όλους τους ήχους και θορύβους που συνοδεύουν κάθε κίνηση, κάθε δράση. Ηχοϊστορίες μπορεί να

είναι για παράδειγμα ένα γνωστό παραμύθι ή μια σκηνή παραμυθιού, ένας Μύθος του Αισώπου, μια ιστορία από τη Μυθολογία, ένα ποίημα ή απλά η περιγραφή ενός ζώου. Οι ηχοϊστορίες είναι ένα πολύτιμο εργαλείο στη μουσική αγωγή του παιδιού. Η καθαρά παιδαγωγική τους αξία συνίσταται στα εξής:

- Στην αύξηση ικανότητας για παρατήρηση, συγκέντρωση και μνήμη
- Στην ανάπτυξη του προφορικού λόγου, της περιγραφής
- Στην ικανότητα ανάλυσης και σύνθεσης των γεγονότων, δράσεων
- Στην ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης
- Στην ανάπτυξη διάθεσης για πειραματισμό
- Στην ανάπτυξη της φαντασίας
- Στην ομαδική εργασία

ΜΟΥΣΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ: Μέσα από το μουσικό παιχνίδι μπορούμε να προωθήσουμε την καλύτερη κατανόηση των αφηρημένων μουσικών εννοιών, τη ρυθμική και την τονική ικανότητα των παιδιών, τη νοητική τους ικανότητα αλλά και την αισθητηριακή – κινητική τους ανάπτυξη. Μέσα στην τάξη τα μουσικά παιχνίδια μπορούν να εμπλέξουν ακόμα και τα παιδιά που είναι ντροπαλά ή που δεν τραγουδάνε σωστά. Είναι λοιπόν ένας πολύ καλός τρόπος για να εισαχθούν όλα τα παιδιά όλοι οι μαθητές στο τραγούδι. Σε μια εποχή που η διαπολιτισμική εκπαίδευση κερδίζει σταθερά έδαφος, το μουσικό παιχνίδι, μέσα από τα παραδοσιακά τραγουδοπαίχνιδα, μπορεί σίγουρα να λειτουργήσει ως μέσο γνωριμίας άλλων πολιτισμών.

Αυτό ωστόσο που προσδίδει τεράστια αξία στα μουσικά παιχνίδια είναι η διαίωσιση μιας κουλτούρας και ενός τρόπου επικοινωνίας από γενιά σε γενιά. Είτε παίζονται μέσα στο σπίτι, είτε στη γειτονιά, είτε στο νηπιαγωγείο τα παιχνίδια είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη των παιδιών και τη μουσική αγωγή τους. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο που οι ολοκληρωμένες μουσικοπαιδαγωγικές προσεγγίσεις όπως των Ορφ, Νταλκρόζ και Κόνταλι, έχουν σε μεγάλο βαθμό στηριχτεί στο ρόλο των μουσικών παιχνιδιών (Μακροπούλου & Βαρελά, 2001)

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Θα πρέπει να αποτελεί βασική αρχή όλων των ότι η μουσική στο νηπιαγωγείο, αλλά και σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, απευθύνεται σε όλα τα παιδιά και όχι μόνο στα «ταλέντα». Όπως η μουσική είναι για όλα τα παιδιά, έτσι και η μουσική είναι για όλους τους παιδαγωγούς. Με τον ίδιο τρόπο που διδάσκουμε στα παιδιά να γράφουν, χωρίς να είμαστε οι ίδιοι συγγραφείς, έτσι μπορούμε και να τα μάθουμε να συμμετέχουν ενεργά στη μουσική πράξη χωρίς να είμαστε δεξιότεχνες μουσικοί. Όλοι οι δάσκαλοι, με την κατάλληλη ενημέρωση,

μπορούν να διδάξουν μουσική στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Κεντρικός λοιπόν, στόχος της μουσικής αγωγής πρέπει να είναι η μουσική πράξη, η ενεργή συμμετοχή δηλαδή των παιδιών στη μουσική διαδικασία.

Παράλληλα, η κίνηση αποτελεί για τα παιδιά μια αβίαστη, φυσική δραστηριότητα, παρούσα σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής τους. Τα παιδιά μαθαίνουν πολύ πιο αποτελεσματικά και ευχάριστα μέσα από την κίνηση, μέσα σε ένα περιβάλλον χαράς και δημιουργίας. Ο ρόλος της κίνησης στη διαδικασία της μάθησης υποστηρίζεται και από τη σύγχρονη ψυχολογία.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Σκοπός του Νηπιαγωγείου είναι σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, να βοηθήσει τα παιδιά να αναπτυχθούν σωματικά, συναισθηματικά, νοητικά και κοινωνικά μέσα στο πλαίσιο των ευρύτερων στόχων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το νηπιαγωγείο, ως φορέας κοινωνικοποίησης του παιδιού, επιβάλλεται να εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις ώστε τα παιδιά να αναπτύσσονται και να κοινωνικοποιούνται ομαλά και πολύπλευρα.

Παράλληλα, το νηπιαγωγείο, πέραν των προαναφερθέντων στόχων και επιδιώξεών του, οφείλει να συμβάλλει και στην αισθητική ανάπτυξη των νηπίων. Η αισθητική αγωγή, με την ευρύτερη σημασία της, συμβάλλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των νηπίων, αφού, όπως επισημαίνουν παιδαγωγοί, ψυχολόγοι και άνθρωποι της τέχνης, εκτός από τους καθαρά καλλιτεχνικούς, εξυπηρετεί και ψυχοπαιδαγωγικούς σκοπούς.

Ομολογουμένως, οι ποικίλες καλλιτεχνικές δραστηριότητες των παιδιών στο Νηπιαγωγείο, εκτός από την αφύπνιση και καλλιέργεια της δημιουργικότητας και της αισθητικής τους ευαισθησίας, υποβοηθούν την ψυχοκινητική, νοητική, συναισθηματική, κοινωνική και ηθική ανάπτυξή τους. Κατά συνέπεια, η αντιμετώπιση των παιδιών από τη νηπιαγωγό πρέπει να έχει βασικό στήριγμα την πίστη της στην σφαιρική και πολύπλευρη αυτή σημασία της αισθητικής αγωγής (ΥΠΕΠΘ, 1989).

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Ο Howard Gardner, ο οποίος θεωρείται «πατέρας» της θεωρίας της πολλαπλής νοημοσύνης, χρησιμοποιώντας τη γνωστική θεωρία του Piaget και τη ψυχαναλυτική θεωρία του Freud, με την έμφαση που δίνει στο συναίσθημα, ανέπτυξε μια ξεχωριστή θεωρία, τη θεωρία της καλλιτεχνικής ανάπτυξης του ατόμου. Στη θεωρία του για την καλλιτεχνική ανάπτυξη και στην προσπάθειά του να συνδυάσει το συναίσθημα με τη γνώση, ο Gardner κατέληξε στη

διατύπωση τριών συστημάτων, που αφορούν στην πράξη, στην αντίληψη και στο συναίσθημα. Τα συστήματα αυτά, όπως υποστηρίζει, υπάρχουν κατά τη γέννηση του ανθρώπου και συνδυάζουν τις αισθησιοκινητικές πράξεις και αντιλήψεις με τις συναισθηματικές αντιδράσεις (Σέργη, 1995).

Επίσης, οι Wolf και Gardner (1980), πρότειναν τέσσερα μεγάλα στάδια για την καλλιτεχνική ανάπτυξη του ατόμου, που αντιστοιχούν, κατά κάποιο τρόπο, στα στάδια της γνωστικής ανάπτυξης του Piaget (Σέργη, 1995).

Τα τέσσερα στάδια της καλλιτεχνικής ανάπτυξης που χαρακτηρίζονται από τον τρόπο συμπεριφοράς της κάθε ηλικίας είναι τα εξής:

- Το στάδιο κατά το οποίο το παιδί επικοινωνεί άμεσα.
- Το στάδιο κατά το οποίο το παιδί χρησιμοποιεί σύμβολα.
- Το στάδιο κατά το οποίο ο νέος λειτουργεί ως τεχνίτης.
- Το στάδιο κατά το οποίο ο νέος λειτουργεί ως κριτικός και συμμετέχει ολοκληρωτικά στην καλλιτεχνική διαδικασία (Wolf & Gardner, 1980).

Τα δύο πρώτα στάδια έχουν άμεση σχέση με την πρώτη παιδική ηλικία. Το παιδί, από τη γέννησή του μέχρι και την ηλικία των δύο χρόνων, επικοινωνεί άμεσα, ενώ από την ηλικία των δύο έως και επτά χρόνων χρησιμοποιεί σύμβολα.

Ο Gardner, προτείνοντας τη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης ή ευφυΐας, κάνει ιδιαίτερη αναφορά στη μουσική νοημοσύνη ως μια αυτόνομη νοημοσύνη.

Μέσα στο πλαίσιο σκέψης που δέχεται ότι η μουσική αγωγή της πρώτης παιδικής ηλικίας είναι συνυφασμένη με τις θεωρίες ανάπτυξης του παιδιού, και ιδιαίτερα τις θεωρίες της μουσικής ανάπτυξης και νοημοσύνης, είναι απαραίτητο να γίνει αντιληπτή και κατανοητή από τους παιδαγωγούς και αυτή η μορφή ανάπτυξης του παιδιού (Σέργη, 1995).

Σύμφωνα με τον Gardner (1985), η μελέτη της μουσικής νοημοσύνης μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση της ιδιαιτερότητας της τέχνης της μουσικής και ταυτόχρονα να διαφωτίσει τη σχέση της με άλλες μορφές της ανθρώπινης νοημοσύνης. Ο Gardner υποστηρίζει την ύπαρξη μιας αυτόνομης μουσικής νοημοσύνης στη δυτική κουλτούρα, καθώς και σε άλλες κουλτούρες και καταλήγει στη θεώρηση μερικών από τους τρόπους με τους οποίους η μουσική νοημοσύνη μπορεί να αλληλεπιδράσει με άλλες νοητικές ικανότητες του ανθρώπου.

Το νήπιο στηρίζει τις καλλιτεχνικές του δραστηριότητες άλλοτε σε μικρότερο και άλλοτε σε μεγαλύτερο βαθμό, σε μια νοητική διαδικασία κατά την οποία το παιδί αποδίδει νέες σημασίες στα στοιχεία των ποικίλων εμπειριών του, συσχετίζοντας και συνδυάζοντάς τα με διάφορους νέους και πρωτότυπους τρόπους. Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας, που επιτυγχάνεται μέσω της συμβολικής λειτουργίας και της συνδυαστικής ικανότητας του νου, αποτελεί αυτό που ονομάζουμε δημιουργική έκφραση του νηπίου (ΥΠΕΠΘ, 1989).

ZOLTAN KODALY

Ο μεγάλος Ούγγρος μουσικός και συνθέτης, Καθηγητής Zoltan Kodaly, θεωρούσε ότι η μουσική μόρφωση είναι ένα αγαθό εξίσου σημαντικό με τη δυνατότητα ανάγνωσης και γραφής και ότι όλοι οι άνθρωποι πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να την αποκτήσουν. Θεωρούσε ότι η γλώσσα της μουσικής μπορούσε να αγγίξει όλους τους ανθρώπους δίνοντάς τους χαρά και αναβαθμίζοντας την ποιότητα της ζωής τους.

Σύμφωνα με τη μέθοδο Kodaly, οι βασικές αρχές για την προσχολική ηλικία είναι το τραγούδι, η κίνηση, ο παλμός, οι συγκρίσεις, η άσκηση της μνήμης, το εσωτερικό άκουσμα, η ακρόαση μουσικής και το εκφραστικό στοιχείο.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Προκειμένου να τραγουδήσει σωστά ένα παιδί πρέπει πρώτα να ακούσει τον ήχο που θα αναπαράγει. Έχοντας στη συνέχεια, αυτό τον ήχο στο μυαλό του, να τον παράγει φωνητικά και τέλος να διακρίνει αν ο ήχος που παράγαγε είναι ο ίδιος με τον ήχο που άκουσε. Πολλά παιδιά το κάνουν αυτόματα, αλλά υπάρχουν πάντοτε μερικά για τα οποία η διαδικασία σταματάει σε κάποιο σημείο. Σ' αυτά τα παιδιά πρέπει να δοθεί ατομική βοήθεια και σύμφωνα με την Καραδήμου – Λιάτσου (2003), τίποτα άλλο δεν μπορεί να τα βοηθήσει.

Είναι απόλυτα αναγκαίο για κάθε δάσκαλο να βρίσκεται σε εγρήγορση και να δέχεται οποιαδήποτε λάθη σαν μέρος της διαδικασίας μάθησης. Είναι επίσης σημαντικό, ο δάσκαλος να εφαρμόζει κάποιες τεχνικές οι οποίες αποδείχθηκαν χρήσιμες για τα παιδιά:

- Η έρευνα υποδεικνύει ότι το πρώτο μουσικό διάστημα που παράγουν συνήθως τα παιδιά είναι περίπου αυτό της μικρής τρίτης. Κατά συνέπεια, ενδείκνυται να ξεκινήσει το παράφωνο παιδί με μια ποικιλία από φωνητικές εμπειρίες που βασίζονται σε αυτό το διάστημα, όπως για παράδειγμα τραγούδια που περιέχουν αποκλειστικά Σολ-μι ή και Λα-σολ-μι.

- Ο ήχος «ου» φαίνεται να αποτελεί το ευκολότερο φωνήεν για να τοποθετήσει το παιδί τη φωνή του. Παιχνίδια ή τραγούδια στα οποία ένα παιδί καλείται να απαντήσει με αυτή τη συλλαβή πετυχαίνουν καλύτερα παρά να απαντήσει με άλλες λέξεις π.χ. Κούκου.
- Ένα παράφωνο παιδί μπορεί να μην έχει ακόμη διαφοροποιήσει την φωνή της «ομιλίας» από την τραγουδιστή φωνή. Αυτό το παιδί τραγουδάει όπως ακριβώς μιλάει. Σύμφωνα με λογοθεραπευτές είναι χρήσιμο να αγγίζει το παιδί το λαιμό του δασκάλου ενώ μιλάει ή τραγουδάει και στη συνέχεια να δοκιμάσουν το ίδιο αγγίζοντας το δικό τους λαιμό.
- Είναι ευκολότερο για το παιδί να ακούσει και να παράγει έναν ψηλό ήχο, πολύ υψηλότερο από τον ζητούμενο, ειδικότερα αν αυτός ο ήχος δεν είναι συνδεδεμένος με την έννοια τραγούδι. Για παράδειγμα το σφύριγμα του τρένου «Του ου ου» χρησιμοποιώντας κεφαλικό ηχείο.
- Το τέμπο μπορεί επίσης να επηρεάσει την ποιότητα της φωνής. Τα πολύ γρήγορα τραγουδάκια ταιριάζουν περισσότερο στο δάσκαλο παρά στα παιδιά. Ακόμη και τα απλά παιδικά τραγουδάκια με 3 νότες δεν πρέπει να ειπωθούν γρήγορα.
- Οι παιδικές φωνές δεν θα πρέπει να συνοδεύονται από πιάνο. Λίγα όργανα προσφέρουν τόσο κακό πρότυπο για τραγούδι όσο το πιάνο. Το πρότυπο για τη φωνή πρέπει να είναι μια άλλη φωνή είτε παιδιού είτε ενήλικα (Καραδήμου – Λιάτσου, 2003).

ΚΙΝΗΣΗ

Μία ακόμη σημαντική πλευρά για τη μουσική αγωγή των παιδιών είναι η κίνηση. Στη θεωρία του Kodaly, κίνηση σημαίνει για το παιδί να κινείται με *το δικό του τραγούδι*. Το σώμα του κινείται πιο εύκολα και πιο φυσιολογικά με τη μουσική που παράγει μόνο του παρά με αυτήν που προέρχεται από άλλη πηγή, όργανα ή δίσκους.

Εξετάζοντας συλλογές από παιγνιοτραγούδα, δηλαδή τραγούδια φτιαγμένα από παιδιά και όχι από μεγάλους για παιδιά, θα παρατηρήσουμε ότι είναι γεμάτα εικόνες και φαντασία. Είναι γεμάτα από προτροπή για δημιουργική κίνηση. Τέτοια τραγούδια έχουν άπειρες δυνατότητες και είναι ανεξάντλητα. Δεν απαιτούν συγκεκριμένους χορευτικούς σχηματισμούς και μπορούν να παιχτούν από 3 έως 30 παιδιά.

ΚΥΚΛΟΣ

Η πρώτη δομημένη κίνηση που κάνουμε με τα παιδιά είναι ο κύκλος (σε παιχνίδι ή σε χορό). Τα μικρά παιδιά δεν σχηματίζουν εύκολά ή αυτόματα κύκλο. Παλαιότερα, ήταν σχετικά σίγουρα ότι τα μεγαλύτερα παιδιά δίδασκαν αυτή τη φόρμα στα μικρότερα γιατί συναντιόντουσαν στα παιχνίδια τους. Σήμερα, η συγκεκριμένη φόρμα πρέπει να προετοιμαστεί προσεχτικά και να διδαχθεί. Το παιδί πρέπει να κατανοήσει τόσο το σχήμα της περιμέτρου όσο και τη δική του θέση στο χώρο του κύκλου. Στην πραγματικότητα πρόκειται για θέμα αντίληψης.

Μια τεχνική που βοηθάει είναι η χρήση από μέρους του δασκάλου ενός κουβαριού. Τα παιδιά τον παρακολουθούν να κάνει αργά βήματα και να σχηματίζει κύκλο με τον σπάγγο. Ακολούθως, παίρνουν θέση ένα-ένα, πατώντας τον σπάγγο, μια διαδικασία που επαναλαμβάνεται μέχρι τα παιδιά να είναι σε θέση να φτιάχνουν και να κρατούν ένα κύκλο από μόνα τους (Καραδήμου – Λιάτσου, 2003).

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Κατά την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα, οι προσπάθειες να καθοριστούν τα στάδια μιας εξελικτικής πορείας της μουσικής ανάπτυξης του παιδιού, συγκέντρωσε ερευνητές από διάφορες επιστήμες, όπως την ψυχολογία, τη νευρολογία, την ψυχιατρική και τη βιολογία, που υποστηρίζουν την άποψη ότι η μουσική ικανότητα υπάρχει μέσα σε κάθε άνθρωπο. Οι έρευνες στο χώρο της εκπαιδευτικής ψυχολογίας, όπως αναφέρει η Σέργη (1995), έχουν καταλήξει σε συμπεράσματα που αναδεικνύουν, κατά τους Zafrana και Bargar, την αυξημένη ικανότητα που έχει το μικρό παιδί για μάθηση, καθώς και τη σημασία των πρώτων του εμπειριών για τη μετέπειτα ανάπτυξή του. Οι έρευνες επίσης στην ψυχολογία της μουσικής που αφορούν στη μουσική συμπεριφορά του παιδιού έχουν διαπιστώσει τα ιδιαίτερα μουσικά χαρακτηριστικά των μικρών παιδιών, βοηθώντας έτσι τους εκπαιδευτικούς ν' αποκτήσουν καλύτερες γνώσεις για τη μουσική ανάπτυξη και τις μουσικές ικανότητες των παιδιών αυτής της ηλικίας (Zimmerman 1971 και 1985, Moog, 1976, McDonald και Simons, 1989 και άλλοι). Ο Hodges υποστηρίζει ότι οι γενετικές οδηγίες δημιουργούν ένα νου και ένα σώμα που είναι προδιατεθειμένα να είναι μουσικά. Όπως ο άνθρωπος γεννάται με την ικανότητα της ομιλίας και είναι προδιατεθειμένος να μάθει τη συγκεκριμένη γλώσσα που του καθορίζει το άμεσο περιβάλλον του, κατά τον ίδιο τρόπο ο άνθρωπος γεννάται με τα μέσα να αντιδρά στη μουσική που του καθορίζει το άμεσο πολιτισμικό περιβάλλον του.

Οι έρευνες του Shelter, με εγκύους φοιτήτριες της μουσικής, για τις προγεννητικές μουσικές εμπειρίες του παιδιού, καταλήγουν στο ότι το παιδί, σ' αυτό το προγεννητικό στάδιο, αντιδρά στη μουσική.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με αναφορές των φοιτητριών, «το παιδί κινιόταν πολύ όταν ασκούσαν ή έπαιζαν σε ένα μουσικό όργανο που ήταν κοντά στο αγέννητο παιδί, για παράδειγμα, τοποθετημένο πάνω στην κοιλιά της μητέρας».

Οι Parousek και Fox ερεύνησαν σε νεογέννητα παιδιά στοιχεία των φωνητικών τους σχημάτων (vocalizations), αναλύοντας μουσικά χαρακτηριστικά όπως το ρυθμό, την ισοϋψή καμπύλη και τη βασική συχνότητα των ήχων.

Άλλες έρευνες σχετικά με τη μουσική αντίληψη των νεογέννητων, όπως αυτή του Lopez, έδειξαν ότι τα βρέφη μπορούν να διακρίνουν το είδος της μουσικής που ακούν αντιδρώντας ανάλογα. Η λεπτομερής ανάλυση των αντιδράσεων των βρεφών έδειξε ότι τα βρέφη αντιδρούσαν με περισσότερες κινήσεις του στόματος και του σώματος όταν άκουγαν ένα ζωηρό τραγούδι, παρά όταν άκουαν ένα νανούρισμα. Έγινε ιδιαίτερη αναφορά στις έρευνες αυτές, για να επισημανθεί η σημασία της μουσικής ως μέρος της ίδιας της φύσης του ατόμου και του παιδιού ιδιαίτερα.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ

Η στάση και η ικανότητα των παιδιών των τεσσάρων και πέντε χρόνων στον κόσμο των ήχων, σύμφωνα με τον Moog (1976) είναι καθαρά επηρεασμένες από την όλη στάση τους έναντι της πραγματικότητας. Από τις έρευνες του Moog φαίνεται ότι τα παιδιά τείνουν να συσχετίζουν αυτό που ακούν, τα ακουστικά δηλαδή ερεθίσματα, με πράγματα, γεγονότα και καταστάσεις που υπάρχουν και λειτουργούν στο άμεσο περιβάλλον τους. Επίσης σύμφωνα με τις έρευνες αυτές, σ' αυτή την ηλικία αναπτύσσεται πολύ η ικανότητα για αναγνώριση συγκεκριμένων ήχων, αλλά και μια αύξηση της ικανότητας αυτής με την αύξηση της χρονολογικής ηλικίας.

Η αναγνώριση ενός μουσικού ήχου, από τα παιδιά αυτής της ηλικίας πάλι, παρουσιάζεται ως η νοητική διαδικασία κατά την οποία λειτουργεί η σύνδεση και η συσχέτιση πραγμάτων. Όταν λειτουργεί αυτή η συσχέτιση, αναπαράγεται στη μνήμη η κατάσταση κατά την οποία ακούστηκε αρχικά η μουσική.

Όσον αφορά στην ακρόαση της μουσικής από παιδιά ηλικίας 4–6 χρόνων, αρέσει η μουσική με απλό και έντονο ρυθμό, σε διπλό χρόνο (2/4 ή 4/4). Αυτά είναι και τα μέτρα που

χρησιμοποιούν στο αυθόρμητο τραγούδι τους, ενώ το μέτρο σε τριπλό χρόνο (3/4) γίνεται περισσότερο αποδεκτό στην ακρόαση μουσικής σε στιγμές ηρεμίας.

Επιπλέον, η ακρόαση μουσικής με τραγούδι είναι πιο κατάλληλη γιατί το κείμενο του τραγουδιού βοηθά στη συγκέντρωση τους σε κάτι πιο συγκεκριμένο. Η ακρόαση καθαρά ενόργανης μουσικής είναι καλύτερα να γίνεται με ταυτόχρονη κίνηση από τα παιδιά, ώστε να γίνονται πιο εύκολα αντιληπτές οι μουσικές έννοιες. Το παιδί συγκεντρώνεται καλύτερα στην ακρόαση μουσικής, όταν ταυτόχρονα εκφράζεται το ίδιο με τις κινήσεις. Με την κίνηση εκφράζει και επομένως συνειδητοποιεί καλύτερα τις μουσικές έννοιες, όπως το χρόνο, την ένταση του ήχου, την τονικότητά του, τις μουσικές φράσεις, κ.λπ.

Τέλος, όσον αφορά στην αντίληψη της αρμονίας-το άκουσμα δύο ή περισσότερων ήχων ταυτόχρονα-διάφορες έρευνες έχουν καταλήξει στο ότι τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας δεν έχουν τη δυνατότητα εμπειριών που να βασίζονται στην αρμονία. Τα παιδιά ακούν τους ήχους, αισθάνονται τα ρυθμικά σχήματα και μπορούν να αντιληφθούν σχετικά τις τονικές διαφορές. Το παιδί όμως δεν έχει την ικανότητα να αντιληφθεί το αρμονικό σχήμα και ν' αναλύσει τους φθόγγους διαφορετικής τονικότητας, όταν τους ακούει ταυτόχρονα, μέχρι και την ηλικία των έξι χρόνων.

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

ΧΡΟΙΑ: χροιά, ποιότητα του ήχου, ηχόχρωμα, είναι τα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που διακρίνει έναν ήχο που εκτελείται από ένα μουσικό όργανο, από τον ίδιο ήχο που εκτελείται από άλλο όργανο ή φωνή.

ΤΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: Το διαφορετικό ύψος των ήχων εξαρτάται από το μέγεθος του αντικειμένου που τίθεται σε παλμική κίνηση. Όσο πιο μικρό είναι το αντικείμενο, τόσο πιο ψηλοί είναι και οι ήχοι που παράγει.

Γι' αυτό η ηχητική έκταση ενός μουσικού οργάνου εξαρτάται από το μέγεθός του. Από τα έγχορδα όργανα της ορχήστρας π.χ. τα βιολί που είναι το μικρότερο, παράγει τους ψηλότερους ήχους, ενώ το κοντραμπάσο που είναι το μεγαλύτερο τους χαμηλότερους ήχους.

ΧΡΟΝΟΣ ΤΕΜΠΟ: ο χρόνος αφορά τις διαβαθμίσεις του αργά και του γοργά. Οι όροι που χρησιμοποιούνται είναι οι εξής:

lento: αργά

largo: αργά, «πλατειά»

andante: μέτρια αργά

allegretto: μέτρια γοργά

allegro: ζωηρά

vivace: χαρούμενα

presto: πολύ αργά

a tempo: όπως τον αρχικό χρόνο

accelerando: επιτάχυνση

rallentando: επιβράδυνση

ΕΝΤΑΣΗ: η ένταση του ήχου αφορά τις διαβαθμίσεις του δυνατά και μαλακά-σιγά που προσθέτουν χρωματισμό και ποικιλία και βοηθούν ακόμη στην καλύτερη έκφραση του νοήματος στη μουσική. Οι όροι που χρησιμοποιούνται είναι οι εξής:

Accent: έμφαση

Pianissimo: πολύ σιγά

Piano: σιγά

Mezzo piano: μέτρια, σιγά

Mezzo forte: μέτρια δυνατά

Forte: δυνατά

Fortissimo: πολύ δυνατά

Sforzando: δυνατή έμφαση

Crescendo: βαθμιαία αύξηση της έντασης

Decrescendo: βαθμιαία ελάττωση της έντασης

Diminuendo: βαθμιαία ελάττωση της έντασης

ΡΥΘΜΟΣ: στη μουσική, ο ρυθμός δημιουργείται από τη σύνθεση ήχων και παύσεων διαφορετικής χρονικής διάρκειας.

ΠΑΛΜΟΣ: ο παλμός είναι ουσιαστικά ένα σταθερό κτύπημα που δημιουργείται όταν η έμφαση παρουσιάζεται σε κανονικά διαστήματα. Το σταθερό κτύπημα προσδιορίζει και το χρόνο του τέμπο δηλαδή που εκτελείται ένα μουσικό κομμάτι.

MOTIVO: είναι η απλούστερη μορφή ρυθμού και αποτελείται από μια σειρά ήχων με διαφορετική χρονική διάρκεια. Οι παύσεις είναι επίσης σημαντικές καθώς και η έμφαση που παρατηρείται σε ορισμένους ήχους.

ΡΥΘΜΙΚΗ ΦΡΑΣΗ: είναι ένας πιο σύνθετος συνδυασμός ρυθμικών σχημάτων. Η παρουσία της έμφασης σε μια ρυθμική φράση προσδιορίζει και είδη ρυθμού.

ΜΕΤΡΟ: Το μέτρο είναι η ομαδοποίηση ίσου ρυθμού κτυπημάτων, όπου η έμφαση παρουσιάζεται κανονικά σε ένα από αυτά. Όταν μετρούμε τα κτυπήματα από τη μια έμφαση στην άλλη, μπορούμε να καθορίσουμε την αξία του μέτρου. Η αξία του μέτρου τοποθετείται με αριθμούς στην αρχή. Ο άνω αριθμός δείχνει τον αριθμό κτυπημάτων σε ένα μέτρο και ο κάτω αριθμός δείχνει τη χρονική διάρκεια, την αξία δηλαδή κάθε κτυπήματος.

ΜΕΛΩΔΙΑ: είναι μια οριζόντια σειρά από ήχους, συνήθως διαφορετικού ύψους, λογικά τοποθετημένους που διέπονται από το ρυθμό. Το μικρότερο φραστικό μέρος μιας μελωδίας λέγεται μοτίβο και είναι δυνατό να αποτελείται από 2-3 φθόγγους.

Μερικοί βασικοί όροι που έχουν σχέση με τη δομή της μελωδίας είναι οι εξής:

Ημιτόνιο: είναι το πιο μικρό διάστημα μεταξύ δύο φθόγγων στη Δυτική Μουσική

Τόνος: αποτελείται από δύο ημιτόνια

Κλίμακα: είναι μια διαδοχική σειρά φθόγγων και κτίζεται πάνω σε ένα βασικό φθόγγο.

Χρωματική κλίμακα: αποτελείται από όλους τους φθόγγους που υπάρχουν στην οκτάβα, όταν παίζονται διαδοχικά, δηλαδή προχωρούν κατά ημιτόνια.

Δίεση: ψηλώνει ένα φθόγγο κατά ένα ημιτόνιο.

Ύφεση: χαμηλώνει τον φθόγγο ένα ημιτόνιο

ΑΡΜΟΝΙΑ

Η Αρμονία δημιουργείται από την κάθετη τοποθέτηση των ήχων, τις συγχορδίες, τις εναλλαγές δηλαδή των συγχορδιών και τις σχέσεις ανάμεσά τους. Με πιο απλά λόγια, αρμονία είναι οι συγχορδίες και οι αλλαγές τους.

Ως συγχορδία, ορίζεται οποιοσδήποτε ταυτόχρονος συνδυασμός δύο ή περισσότερων ήχων. Μερικοί συνδυασμοί είναι ευχάριστοι στο ανθρώπινο αυτί και μερικοί όχι. Μια συγχορδία δημιουργείται από ένα συνδυασμό ήχων που λαμβάνονται από μια ορισμένη κλίμακα. Ο χαμηλότερος φθόγγος μιας συγχορδίας είναι γνωστός σαν βάση.

Πρώτη συγχορδία σε μια κλίμακα, είναι αυτή που βασίζεται στον πρώτο φθόγγο της κλίμακας και ο τρίτος και πέμπτος φθόγγος της ίδιας κλίμακας δίδουν τους άλλους φθόγγους της συγχορδίας. Για παράδειγμα στην κλίμακα Ντο μείζονα, η πρώτη συγχορδία είναι οι φθόγγοι ΝΤΟ-ΜΙ-ΣΟΛ.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΦΟΡΜΑ – ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Οι μουσικές φόρμες, θα μπορούσαμε να πούμε ότι μοιάζουν με αρχιτεκτονικά σχέδια. Βασίζονται σε ορισμένα ρυθμικά και μελωδικά σχήματα και στις σχέσεις μεταξύ τους. Βασική προϋπόθεση στην ανάλυση μιας μουσικής σύνθεσης είναι η αρχή της ομοιότητας, που παρουσιάζεται με την επανάληψη, και της αντίθεσης, που διέπει τις σχέσεις των μουσικών σχημάτων, φράσεων και θεμάτων. Από αυτήν την αρχή της ομοιότητας και αντίθεσης δημιουργούνται και οι διάφορες μουσικές φόρμες.

Αρχίζοντας από τα πιο απλά μουσικά σχήματα και καταλήγοντας στις πιο σύνθετες δομές, οι κυριότερες μορφές είναι οι εξής:

ΜΟΤΙΒΟ: είναι το απλούστερο μουσικό σχήμα – ρυθμικό, μελωδικό ή αρμονικό και συνήθως αποτελείται από δύο –τρεις φθόγγους. Είναι το μικρότερο σε έκταση μέρος μιας φράσης.

ΦΡΑΣΗ: είναι μια σειρά από φθόγγους σε σχέση προς μια έννοια. Συνήθως αποτελείται από δύο-τέσσερα μέτρα.

ΘΕΜΑ: είναι μια μεγάλη μουσική πρόταση που αποτελείται από φράσεις και συνήθως αντιπροσωπεύει μια μεγαλύτερη ιδέα.

ΔΙΜΕΡΗΣ ΜΟΡΦΗ: η μουσική σύνθεση αποτελείται από δύο αντίθετα θέματα Α και Β που είναι δυνατό να προέρχονται από μικρότερα.

ΤΡΙΜΕΡΗΣ ΜΟΡΦΗ: η μουσική σύνθεση αποτελείται από τρία μέρη. Ένα θέμα Α, ακολουθείται από ένα αντίθετο Β και μετά επανάληψη του Α.

ΘΕΜΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ: ένα βασικό θέμα Α επαναλαμβάνεται με διάφορες παραλλαγές είτε στο ρυθμό, είτε στη μελωδία, είτε στην αρμονία.

PONTO: Ένα βασικό θέμα Α επαναλαμβάνεται ενώ παρεμβάλλονται άλλα αντίθετα θέματα Β,Γ κ.λπ.

KANONAS: Μια μελωδία εκτελείται από δύο, τρεις ή και περισσότερες ομάδες, που αρχίζουν σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα. Ανάλογα με τον ρυθμό των ομάδων ή φωνών ο Κανόνας μπορεί να είναι δίφωνος, τρίφωνος κ.λπ.

ΚΥΚΛΟΣ: Δημιουργείται όταν η μελωδία ενός κανόνα επαναλαμβάνεται συνεχώς κυκλικά από τις ομάδες.

ΦΟΥΓΚΑ: Πρόκειται για μια σύνθεση βασισμένη στην αρχή του Κανόνα αλλά με πιο πολύπλοκο συνδυασμό των μουσικών θεμάτων και αντιθεμάτων.

ΣΟΝΑΤΑ-ΣΥΜΦΩΝΙΑ-ΚΟΝΣΕΡΤΟ: Με τη διαπλοκή και το συνδυασμό των μουσικών θεμάτων, δημιουργούνται εκτενέστερες μουσικές μορφές, που είναι τα μέρη ή κινήσεις μιας μουσικής σύνθεσης και που αυτά πάλι αποτελούν τη βάση για συνθετότερες φόρμες όπως είναι η σονάτα, η συμφωνία, το κονσέρτο.

Οι τρεις αυτές φόρμες έχουν την ίδια δομή, αποτελούνται δηλαδή από τρία ή τέσσερα μέρη ή κινήσεις που χαρακτηρίζονται από μια αντίθεση στο χρόνο (γοργή, αργή, γοργή κίνηση) αλλά διαφέρουν στον τρόπο εκτέλεσής τους.

Η σονάτα εκτελείται από 1-2 όργανα.

Η συμφωνία εκτελείται από ορχήστρα.

Το κονσέρτο εκτελείται από ένα κύριο όργανο και ορχήστρα.

ΚΡΟΥΣΤΑ ΟΡΓΑΝΑ

Τα κρουστά όργανα είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν πολύ αποτελεσματικά για την υποβολή κίνησης στα παιδιά. Η ποικιλία που παρουσιάζεται στη χροιά τους είναι ένα δυνατό και ενδιαφέρον κίνητρο, το οποίο διεγείρει και τη φαντασία των παιδιών.

Η νηπιαγωγός χρησιμοποιεί τα όργανα στα πρώτα στάδια. Με τα μικρά παιδιά θα πρέπει να προσέξει ιδιαίτερα, ώστε η εκτέλεση της ρυθμικής συνοδείας από τα όργανα να ακολουθεί το ρυθμό των κινήσεων των παιδιών σύμφωνα με τις ικανότητές τους και μετά να υποβάλλει τους δικούς της ρυθμούς.

Αργότερα, τα ίδια τα παιδιά μπορούν να συνοδεύουν τις κινήσεις τους με ήχους από κρουστά όργανα. Αφού αποκτήσουν αρκετές εμπειρίες μέσα από ατομικές δραστηριότητες, τότε είναι δυνατό να εργάζονται δημιουργικά σε ζευγάρια χρησιμοποιώντας ήχους και κινήσεις για διάλογο. Το ένα παιδί με το όργανό του συνοδεύει τις κινήσεις τους και το άλλο παιδί του απαντά με τον δικό του τρόπο.

Το τελικό στάδιο αυτών των εμπειριών είναι ο ομαδικός πειραματισμός για προσωπική έκφραση με κινήσεις και όργανα. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αυτές τις δραστηριότητες, εκτός από τις ρυθμικές κινήσεις και μουσικές φράσεις που δημιουργούνται από τα παιδιά, συνήθως είναι πολύ έκδηλο και το στοιχείο της μιμητικής και δραματοποίησης.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Οι σύγχρονες μουσικοπαιδαγωγικές αντιλήψεις θεωρούν ως κύριο σκοπό της μουσικής αγωγής την απόκτηση μουσικής δεκτικότητας και ανταπόκρισης, μέσα από τη μελέτη των εννοιών που περιλαμβάνει η μουσική.

Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, στη μουσική αγωγή είναι αναγκαία η ανάπτυξη διδακτικών στόχων και παραστάσεων στο γνωσιολογικό, ψυχοκινητικό και συναισθηματικό τομέα που να περιστρέφονται γύρω από τις διάφορες μουσικές έννοιες.

Για να βοηθηθούν τα παιδιά να γνωρίσουν μουσικές έννοιες, η νηπιαγωγός έχει μια εκλογή από ποικιλία προσεγγίσεων ή δραστηριοτήτων, από τις οποίες είναι δυνατό να αναπτυχθεί η μέθοδος διδασκαλίας. Ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης και απόδοσης των παιδιών είναι οι πιο κάτω: Κίνηση όπου οι μυς και τα νεύρα του σώματος είναι το μέσο, Αυτοσχεδιασμός και σύνθεση, όπου ο μαθητής εκτελεί διάφορους μουσικούς ρόλους, Τραγούδι και εκτέλεση οργάνων και Ανάλυση της μουσικής, μια δεξιότητα που αποκτάται ταυτόχρονα με τις άλλες προσεγγίσεις ως ένα αποτέλεσμα τους. Η Ακρόαση θεωρείται ως ένα απαραίτητο μέρος όλων των μουσικών δραστηριοτήτων.

Το αντικείμενο του μαθήματος της μουσικής, που δεν είναι μάθημα, στο Νηπιαγωγείο το συνθέτουν όλα τα είδη των τραγουδιών, τα μουσικά παιχνίδια, οι ηχοϊστορίες, οι

ενορχηστρώσεις, η κλασική μουσική, το υλικό που προσφέρουν τα διάφορα μουσικοπαιδαγωγικά συστήματα, οι κατασκευές των αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων, ο σχολιασμός κάθε επίκαιρου και ευκαιριακού γεγονότος, η δημιουργία (έστω μιας απλής) ορχήστρας, η αναζήτηση του ήχου, του κοινού παρανομαστή κάθε μουσικής και η εξοικείωση των νηπίων με αυτόν.

Στη μουσική αγωγή του παιδιού, επομένως, βασικοί σκοποί θα πρέπει να είναι: Η συναισθηματική ανταπόκριση που εμπεριέχει το βαθύτερο άγγιγμα στον εσωτερικό-συναισθηματικό κόσμο του ανθρώπου που εξωτερικεύεται μέσα από την αλληλεπίδραση του ήχου και του συναισθήματος, αλλά και η απόκτηση δεξιοτήτων για μουσική έκφραση και αντίληψη των μουσικών εννοιών που αφορούν στις ιδιότητες του ήχου, (χροιά, τονικότητα, διάρκεια, ένταση), στα στοιχεία της μουσικής (ρυθμό, μελωδία, αρμονία, φόρμα, ύφανση), καθώς και στους συσχετισμούς ή στις διαπλοκές τους.

Μέχρι πρόσφατα, μέσα στο πλαίσιο της μουσικής αγωγής των μικρών παιδιών, οι μουσικές δραστηριότητες στόχευαν κυρίως στη συναισθηματική και ψυχοκινητική ανάπτυξη του παιδιού, ενώ δεν δινόταν η ανάλογη σημασία στη νοητική του ανάπτυξη, που επιτυγχάνεται μέσα από την αντίληψη των μουσικών εννοιών κατά τις διαδικασίες της μουσικής αγωγής. Ο λόγος, κυρίως, ήταν η έλλειψη σαφών εκπαιδευτικών στόχων στο γνωστικό τομέα της μουσικής ανάπτυξης του παιδιού.

Για να υπάρξει μια σωστή μουσική αγωγή, ο παιδαγωγός θα πρέπει να κατανοήσει την αληθινή φύση της μουσικής ως μιας αισθητικής εμπειρίας και να έχει επίγνωση των βασικών εννοιών που αποτελούν βασικά στοιχεία της μουσικής, τα οποία διαμορφώνουν τη δομή της ως ένα ειδικό μάθημα. Θα πρέπει επίσης να κατανοήσει την άμεση σχέση της μουσικής και της κίνησης, καθώς και τους τρόπους μάθησης που λειτουργούν πιο αποτελεσματικά στην πρώτη παιδική ηλικία, και, πιο ειδικά, εκείνους που αφορούν στους πιο λεκτικούς τρόπους μάθησης. Συνοπτικά, ένα πρόγραμμα μουσικής αγωγής που το χαρακτηρίζει η ποιότητα θα πρέπει:

1. Να βοηθά το παιδί ν' αποκτήσει μουσικές γνώσεις και δεξιότητες με τις κατάλληλες μεθόδους, σύμφωνα με το στάδιο ανάπτυξής του.

2. Να προσφέρει ευκαιρίες στο παιδί για ποικιλία μουσικών αντιδράσεων. Το τραγούδι, η κίνηση, η εκτέλεση μουσικών οργάνων, η περιγραφή και η αναπαράσταση είναι δραστηριότητες που βοηθούν το παιδί να αντιδρά και να ανταποκρίνεται στη μουσική.

3. Να βοηθήσει το παιδί να αναπτύξει τις κατάλληλες στάσεις και συναισθηματικές αντιδράσεις στη μουσική. Οι μουσικές εμπειρίες θα πρέπει να προσφέρονται μέσα από το κατάλληλο περιβάλλον μάθησης και να προσφέρουν ευχαρίστηση στο παιδί, γιατί μέσα από την ευχαρίστηση δημιουργείται και το κίνητρο για περαιτέρω μάθηση.

4. Να προσφέρει ευκαιρίες στο παιδί για ατομικό πειραματισμό, εξερεύνηση των στοιχείων της μουσικής, αλλά και για αλληλεπίδραση με άλλα παιδιά και ενήλικες. Τέτοιες δραστηριότητες βοηθούν το παιδί ν' αναπτύξει τις απαραίτητες κοινωνικές δεξιότητες για ομαδικές μουσικές εμπειρίες, όπως το τραγούδι και η εκτέλεση μουσικών οργάνων.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΚΙΝΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ CARL ORFF

Αναμφίβολα, η Μουσικοκινητική Αγωγή που εφαρμόζεται αυτή τη στιγμή, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη, στο Νηπιαγωγείο στον τομέα της μουσικής είναι μία από τις σπουδαιότερες μουσικές θεωρίες του 20ού αιώνα για τη μουσική στην προσχολική εκπαίδευση που ανέπτυξε ένας από τους σημαντικότερους μουσικοπαιδαγωγούς του προηγούμενου αιώνα, ο Γερμανός Carl Orff (1895-1982).

Η θεωρία του Carl Orff βασίστηκε στην πεποίθηση ότι παιδιά με παντελή έλλειψη μουσικότητας είναι κάτι το πολύ σπάνιο και ότι κάθε παιδί είναι δυνατό να αποκτήσει μουσικότητα μέσα από την κατάλληλη αγωγή.

Η μέθοδος του Orff δεν είναι ένα σύστημα, αλλά μια θεωρητική σύλληψη, σύμφωνα με την οποία η εκμάθηση της μουσικής γίνεται μέσα από τη ρυθμισμένη κίνηση του σώματος και από το ρυθμό που δημιουργείται από τις λέξεις.

Αναπόσπαστο μέρος της θεωρίας αυτής είναι και η χρήση συγκεκριμένων μουσικών οργάνων, που μερικά έχουν ως πρότυπα τα παραδοσιακά όργανα διαφόρων λαών.

Τα όργανα είναι κυρίως κρουστά όργανα ρυθμού όπως τύμπανα διαφόρων ειδών, ντέφια, καστανιέτες, μαράκες, τριγωνάκια, ξυλάκια, κουδουνάκια και από τα μελωδικά κρουστά τα ξυλόφωνα, τα μεταλλόφωνα και τα glockenspiels.

Από τα πνευστά χρησιμοποιούνται όργανα από την οικογένεια των αυλών και από τα έγχορδα το bordun και η κιθάρα.

ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΚΙΝΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ CARL ORFF

Οι στόχοι της Μουσικοκινητικής Αγωγής του Orff είναι:

- Να αναπτύξει την κινητικότητα. Τα παιδιά πρέπει να νιώσουν ότι είναι ένα μέρος της κοινωνίας, όπου πρέπει να συμμετέχουν ενεργά, να συνεισφέρουν ώστε να παραχθεί κάποιο έργο (στη συγκεκριμένη περίπτωση μουσικό, κινητικό, λεκτικό) ή να επιτευχθεί κάποιος στόχος.
- Να αναπτύξει την ικανότητα στα παιδιά να αντιλαμβάνονται τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να έρθουν σε άμεση επαφή-μέσω της σύνθεσης-με τις νομοτέλειες που διέπουν αυτή την οργάνωση.
- Να αναπτύξει στα παιδιά το συναίσθημα ότι η μουσική είναι μια τέχνη με την οποία μπορούν να έρθουν σε επαφή άμεσα και να μάθουν όσα περισσότερα μπορούν για αυτήν (μέσω της δημιουργικής ενασχόλησης μαζί της) ώστε να δημιουργήσουν κάποια στιγμή ένα δικό τους «έργο τέχνης».
- Να αναπτύξει τη «μουσική ανεξαρτησία-ελευθερία» των παιδιών, κάτι που θα τους επιτρέψει να κάνουν τις δικές τους επιλογές (π.χ. ενορχηστρωτικές), να συμπληρώσουν νέα στοιχεία ή να προτείνουν εναλλακτικές λύσεις και νέες ιδέες σε μια νέα σύνθεση που όλα μαζί «κτίζουν».
- Να βοηθήσει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών γιατί οι δυνάμεις του ατόμου είναι απαραίτητες για να αναπτυχθεί η κοινωνία. Η ανάπτυξη μουσικών και κινητικών ικανοτήτων θα οδηγήσει τα παιδιά να απελευθερωθούν ώστε να μπορέσουν να αναπτυχθούν και να δημιουργήσουν.
- Να αναπτύξει στα παιδιά την ικανότητα για μουσική και κινητική εκτέλεση. Εκτέλεση όχι για το ακροατήριο αλλά για προσωπική τους ευχαρίστηση.
- Να αναπτυχθεί στα παιδιά μια θετική αυτοεικόνα. Όταν το παιδί νιώσει όμορφα μέσω της συνεισφοράς του στη συνολική προσπάθεια που γίνεται, αυξάνεται η πίστη του στην προσωπική του αξία και αναπτύσσεται ο αυτοσεβασμός του (Ανδρούτσος, 1995).

ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΚΙΝΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ CARL ORFF

Σύμφωνα με τον Αντωνακάκη (1995), ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζει ο μεγάλος Γερμανός συνθέτης και μουσικοπαιδαγωγός Carl Orff (1895-1982), τη βασική μουσική εκπαίδευση, περιλαμβάνει τεχνικές όπως η μίμηση, ο αυτοσχεδιασμός, η εξερεύνηση κ.τ.λ. Η ποικιλία όμως των μέσων με τα οποία επιχειρείται αυτή η προσέγγιση καθιστά το σύστημα Μουσικοκινητικής Αγωγής του Carl Orff μοναδικό.

Η ΚΙΝΗΣΗ

Ο Carl Orff, θεωρεί ότι η εκμάθηση της μουσικής πρέπει να γίνεται μέσα από τη ρυθμισμένη κίνηση του σώματος, καθώς επίσης και από το ρυθμό των λέξεων και του συνθετότερου λόγου.

Τα παιδιά, από πολύ μικρή ηλικία, επιδίδονται σ' ένα σύνολο αυθόρμητων κινητικών δραστηριοτήτων με όλο τους το σώμα ή με κάποια από τα μέλη του σώματος. Αυτές οι κινήσεις, που συχνά έχουν και ηχηρό αποτέλεσμα (παλαμάκια, κτυπήματα ποδιών, επιφωνήματα), μοιάζουν σαν ένα ανεπιτήδευτο παιχνίδι. Ωστόσο, μπορούν να αποτελέσουν ένα σημαντικό έναυσμα για την αρχή μιας ρυθμικής- μουσικής καλλιέργειας. Όταν η ομάδα μπορεί να κρατά ένα ρυθμό, είναι έτοιμη να προχωρήσει ως ένα σύνολο σε πιο σύνθετες μουσικοκινητικές διεργασίες.

Οι διάφορες ηχηρές κινήσεις (κτύπημα των ποδιών ή κτύπημα των χεριών σε διάφορα μέρη του σώματος) μπορούν να συνδυαστούν με μια λεκτική ρυθμική φράση ή να συνοδεύσουν μια ρυθμική απαγγελία. Η φωνή, τα κρουστά όργανα ή ακόμη κι ένα τραγούδι, μπορούν να συνοδεύσουν την κινητική δραστηριότητα των παιδιών. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να γίνεται μαζί με κάποιο αντικείμενο (μπάλα, μαντήλι, ξυλάκια κ.λπ.), γεγονός που δρα καταλυτικά στην κινητική έκφραση των παιδιών.

Η κίνηση βέβαια, δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά είναι ένα σημαντικό μέσο για τη μουσική και αισθητική ανάπτυξη των παιδιών. Οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται, μέσα στο πλαίσιο μιας δημιουργικής ανάπτυξης των κινητικών δραστηριοτήτων των παιδιών, δεν είναι άλλες από αυτές της μίμησης, της εξερεύνησης, του αυτοσχεδιασμού και της συσχέτισης της μουσικής σημειογραφίας με τη σημειολογία του σώματος. Εξαιτίας αυτής της παιδαγωγικής επικάλυψης, η μουσική και η κίνηση αλληλοσυμπληρώνονται, με στόχο ή αποτέλεσμα ενίοτε, ένα ολοκληρωμένο μουσικοκινητικό δρώμενο.

Στις διάφορες κινητικές δραστηριότητες, η μίμηση μπορεί να πραγματώνεται με δύο τρόπους: η απόδοση των κινήσεων του καθοδηγητή γίνεται ταυτόχρονα (καθρέπτως) ή μετά από ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Η εξερεύνηση έχει ως σκοπό την ανακάλυψη όλων των κινητικών δυνατοτήτων του σώματος. Μπορεί να έχει σχέση με κάποιο τραγούδι, με διάφορα κινητικά μοτίβα ή χορούς, με κινησιολογία παιδικών παιχνιδιών και πάνω από όλα με τον αυτοσχεδιασμό. Μέσα από αυτοσχεδιαζόμενες χορογραφικές απόπειρες μπορούν να αποδοθούν διάφορα χαρακτηριστικά της μουσικής και της σημειογραφίας της με τη σημειολογία-τη γλώσσα-του σώματος. Το Σύστημα Orff, ως μια παιδοκεντρική προσέγγιση,

δίνει ιδιαίτερη έμφαση όχι μόνο σε εγκεφαλικές, μαθησιακές, αλλά και σε σωματικές διεργασίες.

Ο ΛΟΓΟΣ

Ο ρυθμικός και μελισματικός λόγος, με το ρυθμό και τη μελωδία που απορρέουν από την εκφορά τους, αποτελούν σημαντικά στοιχεία του συστήματος. Ο Orff έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στο στοιχείο του λόγου όταν προσάρμοζε τις αρχικές του ιδέες στις εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών γιατί πίστευε ότι το σταδιακό πέρασμα από τα λεκτικά σχήματα στις ρυθμικές δραστηριότητες, από το τραγούδι και την κίνηση στα μουσικά όργανα, είναι η πιο αβίαστη και φυσική διαδοχή ολοκληρωμένων μουσικών εμπειριών.

Ο έμφυτος ρυθμός της μητρικής γλώσσας των παιδιών χρησιμοποιείται ως αφετηρία για την παραπέρα εξερεύνηση του ρυθμού, της μουσικής και της κίνησης. Ο λόγος ως μέσο χρησιμοποιείται αρχικά για τη μελέτη των φθόγγων, έπειτα ακολουθούν λέξεις, προτάσεις, ποιήματα, παροιμίες, γνωμικά και κατόπιν γλωσσοδέτες και λαχνίσματα.

Αυτό το ταξίδι στο λεκτικό βασίλειο των παιδιών, πέρα από τη σωστή χρήση του προφορικού λόγου, προσφέρει απεριόριστες δυνατότητες για μουσικούς και ρυθμικούς πειραματισμούς-αυτοσχεδιασμούς. Ακόμη, αποκαλύπτει τη δυναμική που απορρέει από τη μελισματική εκφορά του λόγου ή τη ρυθμική αρμονία που κρύβει ο έμμετρος λόγος.

Η άμεση σχέση του λόγου με το τραγούδι είναι άλλος ένας σημαντικός παράγοντας που υπαγορεύει την ένταξη του λόγου στο σύνολο των εκπαιδευτικών-μουσικών δραστηριοτήτων. Πολλές φορές τα όρια απαγγελίας-τραγουδιού αλληλεπικαλύπτονται. Αυτό όμως δεν μειώνει καθόλου την αξία του προφορικού λόγου-ρυθμικού ή μελισματικού-ως μέσου αισθητικής καλλιέργειας των παιδιών γενικότερα.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Η φυσική συνέχεια του ρυθμικού και μελισματικού λόγου είναι το τραγούδι. Τα παιδιά, από τη βρεφική κιόλας ηλικία, τραγουδούν. Το κλάμα του μωρού δεν είναι τίποτα άλλο από μια ιδιότυπη μελωδική γραμμή, πάνω σε «στίχους» ενός ή δύο φθόγγων, κυρίως φωνηέντων.

Η πρώτη επαφή των παιδιών με το τραγούδι γίνεται μέσω ήδη γνωστού υλικού όπως: νανουρίσματα, ρύμες, γλωσσοδέτες, παροιμίες, λαχνίσματα, τραγούδια-παιχνίδια, παραδοσιακά τραγούδια κ.ά. Μέσα από αυτά τα τραγούδια, τα παιδιά γνωρίζουν το κατ'

εξοχήν πιο πολύτιμο μελωδικό όργανο: τη φωνή τους. Μαθαίνουν να χρησιμοποιούν τις φωνητικές τους χορδές ως πηγή ήχου, να τη συγκρίνουν με άλλους ήχους, να αναγνωρίζουν διαφορές τονικού ύψους και ηχοχρώματος και να βιώνουν τις διακυμάνσεις μιας μελωδικής γραμμής. Από τα πολύ απλά τραγούδια (που κυρίως μεταχειρίζονται την κατιούσα μικρή τρίτη Σολ-Μι), περνάμε στα πεντατονικά και τέλος σε αυτά που είναι γραμμένα σε μείζονες ή ελάσσονες τονικότητες. Το τραγούδι είναι το πιο άμεσο μέσο για την εξερεύνηση της σχέσης τού ενός επιπέδου με το άλλο. Τα μουσικά διαστήματα εισάγονται σε μια προσεκτική σειρά μέχρι η πεντατονική σκάλα να αφομοιωθεί ολόκληρη. Η εισαγωγή της διατονικής μείζονος και ελάσσονος καθυστερείται μέχρι τα ανώτερα στοιχειώδη στάδια. Τα παιδιά αναμένεται να γνωρίζουν πλήρως να γράφουν και να διαβάζουν σε κάθε στάδιο· διαβάζουν, γράφουν, τραγουδούν και παίζουν όλα τα διαστήματα που γνωρίζουν από τη σημειογραφία (το συμβολισμό). Στις πεντατονικές κλίμακες, η έλλειψη ημιτονίων, προσαγωγή και κατά συνέπεια τονικού κέντρου, διευκολύνει τα παιδιά και στην εκμάθηση και στον αυτοσχεδιασμό.

Μέσα από το τραγούδι τα παιδιά μαθαίνουν να ελέγχουν την αναπνοή τους, τη στάση του σώματός τους και να εξασκούνται στην άρθρωση. Το τραγούδι μπορεί να συνοδεύεται από ηχηρές κινήσεις ή κρουστά όργανα ή ακόμα και να λειτουργήσει ως μέσο μιας δραματοποιημένης παράστασης. Αργότερα, όταν τα παιδιά θα έχουν εξοικειωθεί και με τα ξυλόφωνα-μεταλλόφωνα, η ενορχήστρωση ενός τραγουδιού για ορχήστρα Orff είναι μια σπουδαία πρόκληση. Αυτή η πρόκληση γεννά με φυσικό τρόπο το πέρασμα από τη γραφική στην αναλογική-πεντάγραμμη σημειογραφία.

ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Τα παιδιά γοητεύονται γενικά από τους ήχους, αλλά με τα όργανα Orff ενθουσιάζονται γιατί αυτά παράγουν μια μεγάλη ποικιλία ηχοχρωμάτων. Εκτός από το ακουστικό, αποτελούν και οπτικό ερέθισμα και προσφέρονται για πειραματισμό και δημιουργική επεξεργασία μουσικών ιδεών. Βοηθούν τα παιδιά στην κατανόηση του τονικού ύψους όχι μόνο ακουστικά, αλλά και οπτικά (κρουστά καθορισμένου τονικού ύψους-μελωδικά) και είναι κατάλληλα να συνοδεύουν ρυθμικές φράσεις, γλωσσοδέτες κ.τ.λ. (κρουστά ακαθόριστου τονικού ύψους-ρυθμικά κρουστά). Με τα ευκολόπαικτα, σχετικά, όργανα του Orff τα παιδιά μπορούν να εξερευνήσουν όλα τα στοιχεία της μουσικής μ' ένα επιπρόσθετο ερέθισμα που αντλούν από την ενασχόλησή τους με αυτά· τον αυτοσχεδιασμό⁶⁷.

Σύμφωνα με τον Ανδρούτσο (1995), τα όργανα Orff έδωσαν μια νέα διάσταση στη διδακτική μεθοδολογία της μουσικής και αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι πολλοί δάσκαλοι

μουσικής ανά τον κόσμο τα χρησιμοποιούν-σε ωδεία, αλλά και σε σχολεία-ακόμα και όταν διδάσκουν με τη μέθοδο Orff. Αυτό συμβαίνει γιατί «τα όργανα αυτά προσφέρουν έναν ολόκληρο κόσμο πειραματισμού για να συνδεθεί ο ήχος με τον αυθορμητισμό και τη δημιουργικότητα και ωθούν στην παραγωγή μουσικών ιδεών».

Η σύνθεση ρυθμικών φράσεων για ένα ορχηστρικό κομμάτι, η μελοποίηση κειμένων, η μουσική υπόκρουση για ιστορίες ή δρώμενα, το κτίσιμο μιας μουσικής φόρμας με ή χωρίς αυτοσχεδιαζόμενα μέρη, η περιγραφή εικόνων ή παραμυθιών (ηχοεικόνες, ηχοϊστορίες), είναι μερικές από τις δυνατότητες που προσφέρουν τα όργανα αυτά, πάντα μέσα από πνεύμα συνεργασίας και ομαδικής δουλειάς.

ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Στη Μουσική Αγωγή δίνεται έμφαση σε ένα ανθρωπιστικό και κοινωνικό-οικοδομιστικό πρότυπο μάθησης, όπου αξιοποιούνται τα ενδιαφέροντα, οι γνώσεις και οι εμπειρίες των παιδιών. Λαμβάνεται υπόψη ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της μουσικής ο οποίος χαρακτηρίζεται από αυξημένο βαθμό ψυχοκινητικής ανταπόκρισης, εκ μέρους του παιδιού. Το παιδί αντιλαμβάνεται βιωματικά τα διάφορα μουσικά φαινόμενα, πολλά από αυτά ωστόσο θα μπορέσει να αναλύσει και να επεξεργαστεί σε μεγαλύτερη ηλικία.

Η μουσική, ως μια τέχνη που υπάρχει σε κάθε πολιτισμό, αποτελεί ένα πρωταρχικό μέσο ανθρώπινης έκφρασης και επικοινωνίας. Έτσι, η εκπαιδευτικός θα πρέπει να παρέχει το κατάλληλο περιβάλλον μάθησης που θα ωθήσει τα παιδιά να δημιουργήσουν και να εκφραστούν μέσω της μουσικής και του ήχου. Σημαντικότερη επιδίωξη είναι η ενεργός συμμετοχή και η θετική στάση των παιδιών προς την μουσική. Σκοπός των δομημένων δραστηριοτήτων Μουσικής είναι η μουσική ανάπτυξη όλων των παιδιών μέσα από εμπειρίες οι οποίες εδραιώνουν τις δεξιότητες, γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές τους, έτσι ώστε, με την ενεργητική συμμετοχή τους ως ακροατές, εκτελεστές και συνθέτες, να επικοινωνούν μέσω της μουσικής και να οικοδομήσουν μια δημιουργική δια βίου σχέση με αυτή.

Χαρακτηριστικά Γνωρίσματα της προσέγγισης της Μουσικής

Ακολουθούνται εξελικτικού τύπου δραστηριότητες βασισμένες στη Παρατήρηση και τη Διερεύνηση (αναλυτική, συνθετική και κριτική σκέψη), μέσα από την Ακρόαση, τον

Αυτοσχεδιασμό και Σύνθεση, καθώς και την Εκτέλεση της Μουσικής. Η μάθηση βασίζεται στην αυτενέργεια του παιδιού. Τα παιδιά εμπλέκονται σε μεγάλα και σφαιρικά σχέδια εργασίας μέσα από θεματικές ενότητες όπου τους παρέχονται ευκαιρίες για:

- πολυαισθητηριακές εμπειρίες και εξερεύνηση ήχων μέσα από μια ποικιλία μέσων και ηχογόνων αντικειμένων (αντικείμενα, σώμα, κρουστά όργανα)
- ανάπτυξη μουσικών δεξιοτήτων
- απόκτηση μουσικών γνώσεων
- καλλιέργεια συμπεριφορών και στάσεων

Η βασική αρχή *Ακούω Κάνω Βλέπω* (από τον ήχο στο σύμβολο) που αφορά τη γνωστική περιοχή της Μουσικής Αγωγής αποβλέπει στην επίτευξη του σκοπού και των επιδιώξεων των δομημένων δραστηριοτήτων. Οι κύριες παράμετροι που αποτελούν την αρχή αυτή είναι:

- από το γνωστό στο άγνωστο
- από το εύκολο στο δύσκολο
- από το όλο στο επιμέρους
- από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

Το Πρόγραμμα Μουσικής Αγωγής στην Προσχολική ηλικία στηρίζεται σε τρεις βασικούς άξονες μουσικών δραστηριοτήτων: 1) την Ακρόαση, 2) την Εκτέλεση (Φωνή και Όργανα) και 3) τον Αυτοσχεδιασμό και Σύνθεση. Πυρήνα του προγράμματος αποτελούν οι Μουσικές Δεξιότητες που επιδιώκουμε να αποκτήσουν τα παιδιά γύρω από τους τρεις αυτούς άξονες. Σημαντικός στόχος των δομημένων δραστηριοτήτων της Μουσικής είναι τα παιδιά να αποκτήσουν και να ενισχύσουν θετικές Στάσεις και Συμπεριφορές σε σχέση με τις μουσικές δραστηριότητες της ακρόασης, της εκτέλεσης και της σύνθεσης, προετοιμάζοντας τον αυριανό πολίτη να διαχειρίζεται και να επηρεάζει έμμεσα ή άμεσα ο περιβάλλον και την κοινωνία στην οποία ζει.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η διεθνής βιβλιογραφία που ασχολήθηκε εκτεταμένα με θέματα που αφορούν τη μουσική και δη τη μουσική εκπαίδευση, απέδειξε επανειλημμένα τις πολλαπλές ωφέλειες που μπορούν να αποκομίσουν όσοι καρπωθούν από αυτήν.

Η συμβολή της μουσικής εκπαίδευσης στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών αλλά και η θετική της επίδραση ως προς τις επιδόσεις τους σε άλλους τομείς καθιστά επιτακτική την ανάγκη για μια πιο οργανωμένη μουσική εκπαίδευση. (Bangerter & Heath, 2004, Bruer, 1999).

Παράλληλα, τα νέα δεδομένα επιβάλλουν στο εκπαιδευτικό σύστημα να προετοιμάσει τους εκπαιδευτικούς της μουσικής κρατώντας τους σε εγρήγορση, ούτως ώστε να μπορούν να αναγνωρίζουν τις ιδιαιτερότητες του πλαισίου μέσα στο οποίο θα δράσουν, τις δυνατότητες και τα όρια του συστήματος μέσα στο οποίο λειτουργούν καθώς και τις προσωπικές τους αντιφάσεις (Παναγιωτοπούλου, 2008). Όπως τονίστηκε ωστόσο στο παρόν άρθρο είναι επιτακτική η ανάγκη οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί μουσικής να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες που αφορούν στην επιμόρφωσή τους. Οι νέες εκπαιδευτικές ανάγκες και προκλήσεις του 21ου αιώνα, η ανάγκη για υψηλή ποιότητα της παρεχόμενης μουσικής εκπαίδευσης, η αξιοποίηση της εκπαιδευτικής τεχνολογίας και η ανάγκη για ενεργητική συμμετοχή τους στην αναβάθμιση της μουσικής εκπαίδευσης δεν αφήνουν περιθώρια για εφησυχασμό.

Η μουσική αποτελεί δείγμα πολιτισμού και δίνει μια απτή εικόνα για την ωρίμανση της κοινωνίας. Δυστυχώς όμως, η μουσική εκπαίδευση κατέχει δευτερεύουσα θέση στο εκπαιδευτικό μας σύστημα. Παρόλο που τα τελευταία χρόνια γίνεται μια συστηματική προσπάθεια στην Κύπρο, κυρίως μέσα από την εδραίωση των μουσικών σχολείων, υπάρχουν πολλά που θα πρέπει να γίνουν για να μπορούμε να αναφερόμαστε σε «οργανωμένη μουσική εκπαίδευση» και «καταρτισμένους εκπαιδευτικούς μουσικής».

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bangerter, A., Heath, C. (2004). The Mozart effect: tracking the evolution of a scientific legend. *Br J Soc Psychol*, 43,605-623.
2. Brown, L. (2013). The benefits of Music Education [online]. Available at: <http://www.pbs.org/parents/education/music-arts/the-benefits-of-music-education/>
Accessed: 13/9/2016
3. Simon, B. (1985). Imposing differentiation in schools. *Education Today and Tomorrow*, 37,3.
4. Ανδρούτσος, Π.Π. (1995). Μέθοδοι Διδασκαλίας Της Μουσικής: Παρουσίαση Και Κριτική Θεώρηση Των Μεθόδων Orff Και Dalcroze, Edition Orpheus Σ. & Μ. Νικολαΐδης ΟΕ, Αθήνα.
5. Αντωνακάκης, Δ.Θ. (1996). Carl Orff: 1895-1982, ORFEFS, Ηράκλειο.
6. Γεωργίου, Β. (2012). Η Δημόσια Διοίκηση στην Κύπρο. Λευκωσία: Εν τύποις
7. Γκόβαρης, Χρ., Ρουσσάκης, Ι. (2008). Πολιτικές στην εκπαίδευση. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.
8. Γρηγορίου, Μ. (1994). Μουσική για παιδιά και για έξυπνους μεγάλους. Τόμος Α'. Αθήνα: Νεφέλη
9. Δανοχρήστου, Μ. (2012). Διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση και διδακτική: η συμμετοχική συνύπαρξη των αλλοδαπών μαθητών Β/θμιας εκπαίδευσης μέσω της παραδοσιακής μουσικής των χωρών προέλευσης των μαθητών του σχολείου. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Μουσικών Σπουδών.
10. Δεληγιάννη, Α. (2002). Η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού στα πλαίσια σύγχρονων απόψεων της εκπαιδευτικής αξιολόγησης, *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, τ.33, σ.28.

11. Ελευθεράκης, Θ. (2007). «Παιδαγωγικές αντιλήψεις και κοινωνική δικαιοσύνη: Από τη Σχολική Κοινότητα του Μαρασλείου Διδασκαλείου (1923-26) στις Μαθητικές Κοινότητες του σύγχρονου Ελληνικού Σχολείου». Πανεπιστήμιο Κρήτης: Ηράκλειο
12. Επιτροπή Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης, (2004). Δημοκρατική και Ανθρώπινη Παιδεία στην Ευρωκυπριακή Πολιτεία - Προοπτικές ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού – Λευκωσία
13. Ζωγόπουλος Στ. (2001). Νέες Τεχνολογίες και Μέσα Επικοινωνίας στην Εκπαιδευτική Διαδικασία. Αθήνα: Κλειδάριθμος.
14. Καραδήμου – Λιάτσου, Π. (2003). Η Μουσικοπαιδαγωγική τον 20ό αιώνα. Οι σημαντικότερες απόψεις για την προσχολική ηλικία. Εκδόσεις Orpheus, Αθήνα.
15. Κεφαλίδου, Μ. (2016). Ακρόαση μουσικής και η σημασία της στο νηπιαγωγείο [online]. Διαθέσιμο στο: <http://www.kindykids.gr/art/music-articles/204-akroasi-mousikis-nipiagwgeio.html> Πρόσβαση: 10/9/2016
16. Κιτσαράς, Γ., (2004). Προγράμματα. Διδακτική μεθοδολογία προσχολικής αγωγής. Με σχέδια εργασίας. Αθήνα.
17. Κληρίδης, Γ. (1988). Η κατάθεσή μου. Λευκωσία: Αλήθεια
18. Κωνσταντακοπούλου, Α. (2012). Η θέση και ο ρόλος του τραγουδιού στην εκπαιδευτική πράξη. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών – Τμήμα Επιστημών της εκπαίδευσης και της αγωγής στην προσχολική ηλικία.
19. Κωνσταντίνου, Δ. (2014). Μουσική Αγωγή στα Ολοήμερα Σχολεία. Λευκωσία: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου.
20. Λαπαθιώτη, Κ. (2015). Η Κυπριακή Παραδοσιακή Μουσική. ΤΕΙ Κρήτης – Τμήμα Μηχανικών Μουσικής Τεχνολογίας και Ακουστικής – Ρέθυμνο
21. Μακροπούλου, Ε., Βαρελάς, Δ. (2001). Μουσική: το πιο συναρπαστικό παιχνίδι. Εκδόσεις fagotto, Αθήνα
22. Μπούρας, Σ. (2007). Καινοτόμα προγράμματα στην εκπαίδευση.
23. Ναθαναήλ & Πασχαλιά (2014). Η συνεργασία ανάμεσα στα στελέχη εκπαίδευσης: θεωρητική ανάλυση και εμπειρική διερεύνηση. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
24. Νάνου, Α. (2007). Διαφοροποίηση και ευελιξία σε ένα «σχολείο για όλους». Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο

25. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2002). ΔΕΠΠΣ για το Νηπιαγωγείο και Προγράμματα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ
26. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου – Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων (2010). Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας.
27. Παναγιωτοπούλου, Α. (2008). Η διαχείριση της πολιτισμικής ετερότητας στο χώρο του σχολείου- ο ρόλος του εκπαιδευτικού. ΕΝΔΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ. Ενίσχυση του ρόλου του εκπαιδευτικού στην ψυχοκοινωνική στήριξη των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών. Έργο: «Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο – για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)».
28. Πέδρος, Α. Εφαρμογές Πληροφορικής Υπολογιστών [online]. Διαθέσιμο στο http://users.uom.gr/~perdos/Yliko/Applications_Informatics.pdf Πρόσβαση: 4/9/2016
29. Σέργη, Λ. (1995). Προσχολική Μουσική Αγωγή: Η επίδραση της Μουσικής μέσα από τη Διαθεματική Μέθοδο Διδασκαλίας στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών, Gutenberg, Αθήνα
30. Στυλιανού, Ο. (2012). Το δημοκρατικό και ανθρώπινο σχολείο που οραματιστήκαμε. [online]. Διαθέσιμο στο: <http://www.studycyprus.eu/gnwmes> Πρόσβαση: 4/9/2016.
31. Τρίγκα, Ε. (2010). Το ζήτημα της ένταξης των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο Νηπιαγωγείο. Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα «Μαθαίνω πώς να μαθαίνω», 7-9, Μάιος 2010.
32. Τσιρίδης, Π. (2003). Μουσική στο σχολείο. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ - Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων.
33. ΥΠΕΠΘ, Π.Ι. ΑΠ (1989). Βιβλίο Δραστηριοτήτων για το Νηπιαγωγείο, Βιβλίο Νηπιαγωγού, Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.
34. Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης 1817/2015.
35. Χατζηανδρέου, Σ., Καπούτσος, Κ., Σκουρή, Χ. (2015). Η επίδραση των θεωριών του J. Bruner στις επιστήμες της Παιδαγωγικής και στην Εκπαίδευση. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο
36. Χατζηλουκά – Μαυρή, Ε. (2009). Δημιουργικότητα – Εκπαίδευση. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών – Τμήμα Επιστημών Αγωγής

37. Χατζόπουλος, Θ. (1994). Παιδί και Τέχνη: ερωτήματα για ενηλίκους. Πρακτικά Ε' Επιμορφωτικού Σεμιναρίου «Η τέχνη στην εκπαίδευση». Αθήνα: Πατάκης.
38. Χειμώνα, Ε. (2008). Η μουσική ως μέσον κοινωνικών σχέσεων στο νηπιαγωγείο. Πανεπιστήμιο Πατρών – Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών – Τμήμα επιστημών αγωγής και εκπαίδευσης στην προσχολική ηλικία.